

Nasjonskonsolidering i Tadsjikistan

*Hvordan befestes nasjonalidentitet gjennom
det tadsjikiske språket?*

Selyn Fararuni

Våren 2013

PER4592 – Masteroppgave i persisk 30-SP

Program for asiatiske og afrikanske studier

Ved Institutt for kulturstudier og orientalske språk

Det humanistiske fakultetet

UNIVERSITETET I OSLO

3.6.2013

Foto: Madyan, Murghab i Tadsjikistan

Nasjonskonsolidering i Tadsjikistan: Hvordan befestes nasjonalidentitet gjennom det tadsjikiske språket?

En undersøkelse av det persiske språket som et verktøy for å fremme nasjonalisme i Tadsjikistan, og hvordan dette kommer til syne gjennom Tadsjikistans politiske forhold til Iran.

© Selyn Fararuni

2013

Nasjonskonsolidering i Tadsjikistan: Hvordan befestes nasjonalidentitet gjennom det tadsjikiske språket?

Selyn Fararuni

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: CopyCat, Forskningsparken i Oslo

Sammendrag

I lingvistiske termer regnes tadsjikisk, darsi og farsi som varianter av persisk, og språkene er gjensidig forståelige. Inntil Sovjettiden ble det tadsjikiske språket kalt farsi (persisk), og persisktalende ble deretter kalt tadsjikere i den sentralasiatiske regionen. På slutten av 1980-tallet, da Mikhail Gorbatsjov kom til makten ble det satt i gang omstruktureringer (kalt perestroyka og glasnost) i Sovjetunionen som førte til oppløsningen.

Disse omstruktureringene førte også til en brå gjenoppliving og re-persifisering av det tadsjikiske språket. Etter oppløsningen av Sovjetunionen i 1991, ble Tadsjikistan et uavhengig land og det offisielle språket ble tadsjikisk. I dag finnes det ca fem millioner tadsjikisktalende i Tadsjikistan, i tillegg til en stor andel i Sentral-Asia, Russland, Vest-Europa og USA.

Kort tid etter uavhengigheten falt landet i en borgerkrig med etniske undertoner. I juni 1997 ble fredsavtalen mellom tadsjikiske myndigheter og United Tadsjikistan Opposition (UTO) underskrevet. Denne studien tar imidlertid sikte på å undersøke kontinuiteten av gjenopplivingen og re-persifiseringen av det tadsjikiske språket i dag, knyttet til tadsjikisk nasjonalidentitet. I tillegg til å se på hvordan dette påvirker Tadsjikistans politiske forhold til Iran. For å belyse dette ble det utført intervjuer i Tadsjikistan, hvor det ble spurt om blant annet tadsjikisk språk i forhold til persisk, språkernes stilling i form av høy- og lavstatusspråk og Tadsjikistans forhold til Iran. Svarene informantene ga knyttes opp mot konsekvenser av å forsøke å danne en nasjonalstat, når staten i realiteten betegnes som en statsnasjon. Det ble også viktig å se på etnisitet og nasjonalisme for å kunne si noe om hvordan tadsjikisk nasjonalidentitet styrkes gjennom språket.

De viktigste funnene i studien tyder på at det tadsjikiske språket er i ferd med å nærme seg persisk fra Iran i det offentlige rom. Hovedårsaken til dette ser ut til å være et ønske om å styrke nasjonalidentiteten knyttet til felles historie med Iran. Innenrikspolitiske konsekvenser ser ut til at det skapes avstand mellom tadsjikere uten høyere utdanning, og tadsjikere med høyere utdanning. Ettersom det ofte er sistnevnte som snakker persifisert tadsjikisk. Minoriteter står i fare for å bli ytterligere marginalisert, og kan føre sterkere spenninger mellom etniske grupper i Tadsjikistan. Utenrikspolitisk sett virker det som om Tadsjikistan har et ambivalent forhold til Iran, men ønsker ikke å fjerne seg fra resten av Sentral-Asia og Russland. Dermed er dette en av hovedgrunnene til at man ikke har skiftet til det arabisk-persiske alfabetet.

”Each nation’s language is a precious legacy whose roots have drawn from the source of many generations of its people and which will be the cause of pride and self-knowledge for future generations.”

– Emomali Rahmon

Forord

Denne oppgaven hadde aldri blitt til om det ikke hadde vært for Nina Zandjanis innsats som foreleser i persisk ved universitetet i Oslo fra 2008 – 2009. Slik kom jeg over Tadsjikistan samt den vakre og inspirerende Munira Shahidi – min muse. Uten Shahidi ville jeg aldri fått ideen om å skrive om den tadsjikiske dialekten og Tadsjikistan. Hun var den som vekket min interesse for Tadsjikistan. Tusen takk til Førsteamanuensis Ashk Dahlén for uvurderlig veiledning og Førsteamanuensis Geir Heierstad for mange fantastiske og innsiktsfulle bidrag.

Sture Magne Alne, takk for at du har holdt ut med meg gjennom alt og ingenting opp gjennom årene og spesielt under masterskrivingen. Vennskapet vårt betyr svært mye for meg, bumaye! Til Ingvild Tokheim – jegar-e man, din varme støtte har hjulpet meg gjennom mine mørkeste perioder på lesesalen. Takk til min kjære Victoria Oriana Miranda som har støttet meg under masterstudiet, du betyr mye for meg, skatten (og Øyvind også da, hehe). Nasim Asgharzade, du er noe for deg selv - takk for all støtten, søta. Stor takk til Frontlinejentene mine Oda, Anja og Brigitte som har heiet på meg under masterskrivingen!

Til alle lesesaljentene mine som støttet meg, spesielt Trine, May-Love, Siri, Camilla og Ida: jeg levde for de pausene, ass! Tusen takk til Tugba Cokluk for all støtte under masterskrivingen. Spesiell takknemlighet rettes mot Tor-Håkon Tordhol, Sibel Kocabas, Amina Sahitovic og Stine-Beate Dahle som har sett gjennom, gitt fruktbare kommentarer og drevet språkvask. Takk til Christian Bleuer for viktige bidrag.

Takk til Fabio Belafatti for viktige bidrag og spennende diskusjoner i Dushanbe! Jeg vil også takke familien min for all støtte – mammaen, pappaen og baby-broren min Poreiya, dere betyr alt for meg – «for better or for worse». Jeg vil også takke «my sisters from another mother»: Anosha, Simia og Ailin Nekonam, dere er herlige og jeg forguder dere for å ha heiet på meg! Na Boon, takk for all støtte, nudlene og vårrullene dine er best i masterstria!

Jeg vil også rette en stor takk til alle de fantastiske menneskene jeg har møtt på mine reiser i Tadsjikistan. Noen av dem er Moujuda, Eynoura og deres foreldre samt Maryam Imumnazarova og hennes fantastiske familie, spesielt hennes søte mor og datter. Takk for at dere åpnet deres hjem for meg.

Jeg er dere alle evig takknemlig.

Translitterasjon

I denne studien brukes translitterasjonssystemet presentert i Ashk Dahléns *Modern persisk grammatik*. Persisk skrives med et modifisert arabisk alfabet, og leses fra høyre til venstre. Alfabetet kalles modifisert ettersom noen bokstaver har blitt lagt til for å angi visse lyder i persisk som ikke finnes på arabisk.¹ Disse bokstavene er markert i tabell 1.1 i vedlegget. Tabell 1.2 er i all hovedsak det kyrilliske alfabetet, men med spesialtegn som angir visse lyder som ikke finnes på russisk. Disse vil også være markert i tabellen.² I tabellen med det tadsjikiske alfabetet har jeg lagt til latinske bokstaver med spesialtegn for å vise hvilke persiske bokstaver som tilsvarer de tadsjikiske bokstavene.

I denne avhandlingen har jeg valgt å skrive den lange «o»-vokalen som «ō» for å understreke at det er en lang vokal som tilsvarer lang «a» på persisk (transkriberes som «ā»). For eksempel vil Tadsjikistan transkriberes som «Tājikistān» på persisk, men som «Tōjikistōn» på tadsjikisk. Hensikten med dette er for å understreke eventuelle likheter og ulikheter mellom persisk fra Iran og tadsjikisk.

Når det gjelder internasjonalt kjente egennavn, kommer ikke disse til å translittereres. Eksempler på dette er Khomeini, og ikke Xomeini eller Teheran og ikke Teherān. Dersom det finnes norske oversettelser av eventuelle byer, kommer jeg til å bruke disse og ikke engelske oversettelser. For eksempel Dusjanbe og ikke Dushanbe, Khorog og ikke Khorug.

¹ Ashk Dahlén, *Modern Persisk Grammatik* (Stockholm: Ferdosi, 2010), 24.

² Azim Baizoyev and John Hayward, *A Beginner's Guide to Tajiki* (London: RoutledgeCurzon, 2004).

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	V
Forord	VII
Translitterasjon	VIII
1 «Fremmede djevler langs Silkeveien»	1
1.1 “The New Great Game”	4
1.2 Etnisk «amour propre»	5
2 Metode og Teori.....	7
2.1 Intervjustil.....	7
2.2 Etiske hensyn	8
2.3 Informanter	9
2.4 Språkpolitikk; Hvem eier språket?	10
2.5 Etnisitet og Nasjonalisme	13
2.6 Nasjonskonsolidering	16
2.7 Nasjonalstat og Statsnasjon	17
2.8 Språk som nasjonens hjørnestein.....	19
3 Fra Emirat til Tadsjikisk SSR til Tadsjikistan.....	21
3.1 Persisk og tadsjikiske språk	21
3.2 Korenizatsiaa – Språkpolitikk under Sovjetunionen	23
3.3 Tājikān – Tadsjikere	24
3.4 Iran og Sentral-Asia fra 1979	26
3.5 Iran og Sentral-Asia etter 1991	27
4 Fra Aeropart til Furudgōh	29
4.1 In se zabān yekist – Disse tre språkene er ett	29
4.2 Xarāb dar kuče – Ødelagt gatespråk.....	31
4.3 Hovviat-e melli – Nasjonalidentitet.....	32
4.4 Āriāyihā – Arierne	Feil! Bokmerke er ikke definert.
4.5 Farhangestān	34
4.6 Russisk som lingua franca i Sentral-Asia	35
4.7 Rābeṭeh-hā bā Irān xube – Forholdet til Iran er bra	36
4.8 Alifbō-yi tōjiki – Det tadsjikiske alfabetet	Feil! Bokmerke er ikke definert.
4.9 Qōīdahō-ī īmlō-ī zabōn-ī tōjiki – Regler for rettskriving i det tadsjikiske språket ...	37

4.10	Äyande – Fremtiden	38
5	Det store språkspillet fortsetter	42
	Litteraturliste.....	43
	Vedlegg	49
	Tabell 1.1: Det persiske alfabetet med translitterasjon	49
	Tabell 1.2: Det tadsjikiske alfabetet med translitterasjon	34
	Kart over Sentral-Asia og Kaukasus	2
	Kart over Tadsjikistan	3
	Språkkart over Tadsjikistan og Kirgisistan	4
	Kart over den “Ariske verden”	1

1 «Fremmede djevler langs Silkeveien»³

I antikken fungerte nåværende Tadsjikistan som en inngangsport for Silkeveien.⁴ Tadsjikistan har i lang tid vært en del av et større geopolitisk spill med eksterne aktører som blant annet Persia, Russland og Storbritannia.⁵ Aleksander den store av Makedonia (329-327 e.kr) erobret dagens Usbekistan, Tadsjikistan og Afghanistan fra perserne. I etterfølgende århundre ble Sentral-Asia stedet for konkurrerende imperier som blant annet hunere (samlebegrep for kinesiske nomader)⁶, sasanidene, tyrkere og kinesere.⁷ Den strategiske rivaliseringen om Sentral-Asia mellom Russland under tsar-tiden og Storbritannia på 1800-tallet fikk et eget begrep, og ble kalt "The Great Game".⁸

I dette kapittelet skal jeg introdusere Tadsjikistan og Sentral-Asia for å gi et kort overblikk over landet og regionen. Dagens språksituasjon og tidligere forskning presenteres også for å gi oversikt knyttet til temaet for studien. Jeg vil også vise hvorfor det er viktig å forske mer på Tadsjikistan. Deretter skal jeg legge frem avhandlingens problemstilling samt min tese. Til slutt skal jeg gi en kort introduksjon til hver av kapitlene.

Ifølge iranisten Ehsan Yarshater regnes Sentral-Asia som området mellom det kaspiske havet i vest, Kina i øst, Russland i nord og Afghanistan i sør. Landene i Sentral-Asia sies å være Kirgisistan, Kasakhstan, Usbekistan, Tadsjikistan og Turkmenistan.⁹ Tadsjikistan er det eneste landet i Sentral-Asia hvor persisk-tadsjikisk er riksmålet, i motsetning til resten av Sentral-Asia hvor det snakkes hovedsakelig tyrkiske språk. For øvrig finnes det også tadsjikisktalende i Usbekistan, hovedsakelig i byene Samarkand og Bukhara.¹⁰ Det tadsjikiske språket blir derfor en viktig kulturell markør, både regionalt og innenrikspolitisk. Spesielt fordi det er en stor del av tadsjikiske statsborgere med et annet morsmål som for eksempel

³ Peter Hopkirk, *Foreign Devils on the Silk Road: The Search for the Lost Cities and Treasures of Chinese Central Asia* (Oxford: Oxford University Press, 1980).

⁴ Ahmed Rashid, *Taliban: Islam, Oil and the New Great Game in Central Asia* (London: Tauris, 2008), 147.; Lena Jonson, *Tajikistan in the New Central Asia : Geopolitics, Great Power Rivalry and Radical Islam* (London: I.B. Tauris, 2006), 25.

⁵ Dilip Hiro, *Inside Central Asia : A Political and Cultural History of Uzbekistan, Turkmenistan, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Tajikistan, Turkey, and Iran* (New York: Overlook Duckworth, 2009), 18.

⁶ Matthew Schottky, "Huns," (<http://www.iranicaonline.org/articles/huns>: Encyclopædia Iranica). [Oppsøkt 23.5.2013]

⁷ Hiro, *Inside Central Asia : A Political and Cultural History of Uzbekistan, Turkmenistan, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Tajikistan, Turkey, and Iran*, 17-18.

⁸ Peter Hopkirk, *The Great Game: On Secret Service in High Asia* (Oxford: Oxford University Press, 1990); *The Great Game: On Secret Service in High Asia*.

⁹ Ehsan Yarshater, *Encyclopædia Iranica*, vol. V (London: Routledge & Kegan Paul, 1982), 159-60.

¹⁰ Ivan M. Steblin-Kamenskij i *Encyclopædia Iranica*, V, 223-24.

russisk, kirgisisk, pamiri eller sogdisk. CIA World Factbook anslår at 79 % av befolkningen i Tadsjikistan er etnisk tadsjikere.¹¹

Religion fungerer også som en viktig kulturell markør blant etniske grupper i Tadsjikistan. Også her får dette innenriks- og utenrikspolitiske konsekvenser. Det vil derfor være naturlig å trekke inn det i studien. I Tadsjikistan er majoriteten sunni-muslimske, mens Iran er sjia-dominert.¹² Det finnes også sjiaer i Tadsjikistan, såkalte «Ismailier» som mener Agha Khan er den tolvte imamens stedfortreder. Ismailiene befinner seg hovedsakelig i den autonome provinsen Gorno-Badakhshan ved grensen til Afghanistan.¹³ Deres syn på Islam kan sies å være kontroversiell både for sjiaer fra Iran og sunni-muslimer.¹⁴

Borgerkrigen begynte i 1992, og endte i 1997 da tadsjikiske myndigheter og United Tajikistan Opposition (UTO) signerte en fredsavtale. Borgerkrigen var preget av etniske konflikter og klanbaserte konflikter mellom hovedsakelig den østlige delen av landet – Karategin og den sørlige delen – Kulyab. Fredsforhandlingene begynte i 1994 og blant annet Russland, Iran, Usbekistan, Pakistan og Afghanistan stilte opp som garantister.¹⁵ Human Rights Watch (HRW) beskrev situasjonen som svært alvorlig, og rapporten fra 1998 antyder at det kan ha foregått etnisk rensing.¹⁶ Det har vært tegn til uro i landet den siste tiden, og senest i sommer ble det rapportert skuddvekslinger og arrestasjoner fra myndighetens side i Khorog.¹⁷

Tidligere forskning vedrørende Tadsjikistan handler ofte om landet som en post-sovjetisk stat, i en komparativ kontekst. Rådende temaer er hvordan sovjetisk språkpolitikk påvirket Sentral-Asia, samt identitet i post-sovjetiske stater. Blant annet Aneta Pavlenkos *Multilingualism in Post-Soviet Countries: Language Revival, Language Removal and Sociolinguistic Theory* som gjør en komparativ analyse av språkendringer i 14 post-sovjetiske

¹¹ CIA World Factbook, "Central Asia: Tajikistan," (<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ti.html>: CIA World Factbook, 2013).

¹² CIA World Factbook, "Central Asia: Tajikistan." <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ti.html> (Oppsøkt 1.6.2013).

¹³ Azim Nanji og Zulfikar Hirji, "Isma'ilism XVI. Modern Isma'ili Communities," (<http://www.iranicaonline.org/articles/ismailism-xvi-modern-ismaili-communities> (Oppsøkt 1.10.2013): Encyclopædia Iranica, 2007).

¹⁴ Zohra Ismail-Beben to Registan, 2012, <http://registan.net/2012/07/27/framing-the-conflict-in-khorog/>. (Oppsøkt 28.5.2013)

¹⁵ R. Grant Smith, "Tajikistan: The Rocky Road to Peace," *Central Asian Survey* 18, no. 2 (1999): 243-44.; Shahram Akbarzadeh, "Why Did Nationalism Fail in Tajikistan?," *Europe-Asia Studies* 48, no. 7 (1996): 1107-08.

¹⁶ Human Rights Watch, "Tajikistan: Leninabad: Crackdown in the North," (<http://www.hrw.org/legacy/reports/reports98/tajikistan/1998>). [Oppsøkt 28.5.2013]

¹⁷ The Economist, "Violence in Tajikistan: The Strongman Cometh," 28.7.2012 2012. <http://www.economist.com/node/21559664> (Oppsøkt 7.8.2012).

stater.¹⁸ I tillegg til Ronald Grigor Suny i *Provisional Stabilities: The Politics of Identities in Post-Sovjet Eurasia* som skriver om identitet i post-sovjetisk Eurasia med konstruktivisme som teoretisk grunnlag.¹⁹ Jacob M. Landau gjør en komparativ analyse av alfabetreformer i Aserbajdsjan, Usbekistan, Kasakhstan, Kirgisistan, Turkmenistan og Tadsjikistan i *Alphabet Reform in the Six Independent ex-Soviet Muslim Republics*.²⁰ I denne avhandlingen er det imidlertid Tadsjikistan, og det tadsjikiske språket knyttet til nasjonalidentitet som er viktig. Eksempler fra de andre sentralasiatiske landene trekkes inn, men det vil ikke gjøres omfattende komparativ analyse i denne studien.

Annen viktig litteratur er også *The Transformation of Tajikistan* redigert av John Heathershaw og Edmund Hertzog som tar for seg Tadsjikistan som selvstendig stat.²¹ Dette er relevant fordi boken også tar for seg etnisk kategorisering, men ikke nødvendigvis like tett knyttet til det tadsjikiske språket som det skal gjøres her. Lena Jonson har skrevet om Tadsjikistan og utviklingen av landets utenrikspolitikk etter 11. september 2001 i *Tajikistan in the New Central Asia*.²² I tillegg skrives det om hva den tadsjikiske staten gjør for å konsolidere staten, men ikke nødvendigvis eksplisitt om hvordan det tadsjikiske språket brukes for å konsolidere nasjonen.

I *The Birth of Tajikistan* av Paul Bergne undersøkes tadsjikeres nasjonalidentitet fra 1920-tallet som ble utviklet på 1920-tallet, og som dannet mye av grunnlaget for tadsjikisk nasjonalidentitet i dag.²³ Det tadsjikiske språket nevnes også her, men fokuset er heller rettet mot nasjonalidentitet samt hvordan Sovjetunionen påvirket dette.

Det finnes også forskning på det tadsjikiske språket, men om språk som et strukturelt system (fonologisk, grammatisk eller leksikalsk)²⁴. John R. Perry har i *From Persian to Tajik to Persian* undersøkt historien, sosiolingvistisk sovjetisering og desovjetisering av

¹⁸ Aneta Pavlenko, "Multilingualism in Post-Soviet Countries: Language Revival, Language Removal, and Sociolinguistic Theory," *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism* 11, no. 3-4 (2008): 278.

¹⁹ Ronald Grigor Suny, "Provisional Stabilities: The Politics of Identities in Post-Soviet Eurasia," *International Security* 24, no. 3 (2000): 143-44.

²⁰ Jacob M. Landau, "Alphabet Reform in the Six Independent Ex-Soviet Muslim Republics," *Journal of the Royal Asiatic Society (Third Series)* 20, no. 01 (2010): 26.

²¹ Edmund Hertzog and John Heathershaw, *The Transformation of Tajikistan: The Sources of Statehood* (London: Routledge, 2013), 3.

²² Jonson, *Tajikistan in the New Central Asia : Geopolitics, Great Power Rivalry and Radical Islam*, 177.

²³ Paul Bergne, *The Birth of Tajikistan : National Identity and the Origins of the Republic* (London: I. B. Tauris, 2007), 2.

²⁴ Yasir Suleiman, *A War of Words: Language and Conflict in the Middle East* (Cambridge: Cambridge University Press, 2004), 7-8.

sentralasiatisk persisk med lingvistiske eksempler.²⁵ I *Persian, Dari and Tajik in Central Asia* ser på forholdet mellom tadsjikisk, dari og persisk dagligtale med fonologiske og syntaktiske eksempler.²⁶ Språk som et strukturelt system er i liten grad relevant i denne avhandlingen. Hovedfokuset ligger på instrumentalistisk synspunkt, at språk er en måte å kommunisere på. Dette betyr at språk er et middel som knytter medlemmer av et språksamfunn til hverandre i «nåtiden». Spesielt interessant i denne studien er samspillet mellom språk og etnisk identitet i situasjoner av «intra- og intergruppe-konflikter».²⁷

Etter 11. september 2001 økte også omfanget av forskning på Sentral-Asia, grunnet nærhet til Afghanistan. Spesielt Tadsjikistan, ettersom dette er Afghanistans naboland. I *The Taliban: Exporting Extremism* skriver Ahmed Rashid om Taliban, og hvordan religiøs ekstremisme spres fra Afghanistan og til Sentral-Asia.²⁸ Denne studien kommer ikke til å fokusere på terrorisme eller religiøs ekstremisme, men på den annen side er dette en av flere grunner til å forske mer på Tadsjikistan og Sentral-Asia.

1.1 “The New Great Game”²⁹

Innledningsvis ble det nevnt at Tadsjikistan har lenge vært en del av et større geopolitisk spill. Ifølge statsviteren Menon fortsetter på måter mange det geopolitiske spillet den dag i dag, men med andre aktører som Kina, Iran, India, Russland, Tyrkia og USA.³⁰ Det er viktig å ta opp dette temaet, da det setter Tadsjikistan i en større sammenheng. I kjølvannet av 11. september 2001, økte USAs tilstedeværelse drastisk i «det større Sentral-Asia» (Sør-Kaukasus, Afghanistan, Pakistan, Iran, Tyrkia og Xinjiang-provinsen i Kina).³¹ Ettersom Afghanistan regnes som en yngleplass for terrorisme, ble Sentral-Asia et strategisk viktig område for USA i kampen mot terrorisme – med baser i Usbekistan, Kirgisistan og Tadsjikistan samt Pakistan som ble svært betydningsfulle for krigen mot Taliban og al-Qaeda.³²

²⁵ John R Perry, "From Persian to Tajik to Persian: Culture, Politics, and Law Reshape a Central Asian Language," *IN NSL* 8(1996): 279-80.

²⁶ William O Beeman, *Persian, Dari and Tajik in Central Asia* (National Council for Eurasian and East European Research, 2005), 6-7.

²⁷ Suleiman, *A War of Words: Language and Conflict in the Middle East*, 7-8.

²⁸ Ahmed Rashid, "Taliban: Exporting Extremism, The," *Foreign Aff.* 78(1999): 28-29.

²⁹ *Taliban: Islam, Oil and the New Great Game in Central Asia*.

³⁰ Rajan Menon, "The New Great Game in Central Asia," *Survival* 45, no. 2 (2003): 201.

³¹ "The New Great Game in Central Asia," 187-88.

³² "The New Great Game in Central Asia," 189.

Dessuten er det ikke bare krigen mot terrorisme, men også krigen mot narkotika. Tadsjikistans beryktede "Opium Highway" også kjent som "Pamir Highway", betegner smugleruten som går fra Afghanistan gjennom Tadsjikistan, Kirgisistan, Usbekistan og Kasakhstan til Russland og Europa.³³ Ifølge en rapport fra International Red Cross anslår FN at 80 % av heroinet som konsumeres i Vest-Europa kommer fra Afghanistan og Pakistan, og omtrent 25 % kommer fra ruten gjennom «stanene».³⁴ Ifølge samfunnsviteren Nourzhanov finansierer inntekter av narkotikasmugling «krigsherrer» i Tadsjikistan, og anser dette som en type rentetinntekt³⁵.³⁶ Dette har viktige innenrikspolitisk konsekvenser i Tadsjikistan ettersom krigsherrene er klan-baserte, og har vært det siden borgerkrigen. Som tidligere nevnt var det en konflikt mellom underetniske grupper av tadsjikere (statsborgere) som representerte ulike regioner i landet. Kulobiene og gharmiene var hovedaktørene i konfrontasjonen, med hjelp av etniske usbekere, hissorier og pamirier.³⁷ Etnisitet spiller derfor en sentral rolle i det tadsjikiske samfunnet. I neste avsnitt skal jeg presentere avhandlingens problemstilling og tese.

1.2 Etnisk «amour propre»³⁸

Rousseau myntet begrepet, og betegner en type selvelsk som skaper et ønske om å bli foretrukket.³⁹ Iranisten Perry har satt begrepet i sammenheng med etnisk selvelsk, og som følge av dette er det tadsjikiske språket nært knyttet til spørsmål om status enn tadsjikisk korpus. Tidligere var dette enten glattet over eller ignorert til fordel for Sovjetunionens språkpolitikk.⁴⁰ Tadsjikisk identitet har i lang tid vært knyttet til tanken om å tilhøre en historisk viktig og imperial sivilisasjon som vil si iranere. Språket har vært og er en viktig distinksjon for å skille tadsjikere fra andre sentralasiatiske etniske grupper som for eksempel

³³ Bradley Mayhew, Greg Bloom, and Paul Clammer, *Central Asia* (Lonely Planet, 2010), 377.; John Sparrow, "On the Heroin Highway," *The Magazine of the International Red Cross and Red Crescent Movement* 2004. http://www.redcross.int/EN/mag/magazine2004_2/20-21.html (Oppsøkt 28.5.2013)

³⁴ "On the Heroin Highway."

³⁵ Ifølge Stenslie er en renteniststat en stat som skaffer sine inntekter hovedsakelig gjennom salg av en naturressurs, og som fører til en aktiv omfordelingspolitikk. I tillegg hevder Moore at rente-inntekter også kan gjelde bistand eller transittavgifter som Suez-kanalen, og ligger enten over eller under en grense på 40 % av landets BNP. (Stig Stenslie, *Saudi-Arabia Inc.: Verdens Mektigste Familiebedrift* ([Oslo]: L.S.P. forl., 2010), 60.; Giacomo Luciano i Pete W. Moore, *Doing Business in the Middle East: Politics and Economic Crisis in Jordan and Kuwait* (Cambridge: Cambridge University Press, 2004), 14-15.)

³⁶ Kirill Nourzhanov, "Saviours of the Nation or Robber Barons? Warlord Politics in Tajikistan," *Central Asian Survey* 24, no. 2 (2005): 124.

³⁷ Nourzhanov, "Saviours of the Nation or Robber Barons? Warlord Politics in Tajikistan," 112-13.

³⁸ Perry, "From Persian to Tajik to Persian: Culture, Politics, and Law Reshape a Central Asian Language," 279.

³⁹ Jean-Jacques Rousseau i Ruth W. Grant, "Passions and Interests Revisited: The Psychological Foundations of Economics and Politics," *Public Choice* 137, no. 3-4 (2008): 453.

⁴⁰ Perry, "From Persian to Tajik to Persian: Culture, Politics, and Law Reshape a Central Asian Language," 279.

usbekere og kirgisere.⁴¹ I denne avhandlingen skal jeg derfor besvare følgende problemstilling: *Kan det sies at det tadsjikiske høyspråket er en nasjonskonsoliderende faktor i Tadsjikistan, og hvordan kommer dette således til syne gjennom Tadsjikistans politiske forhold til Iran?*

Jeg vil argumentere for at persisk er nasjonsbyggende fordi det knyttes til en ideologi om et felles opphav. Samtidig er språket splittende ettersom iransk-persisk er utgangspunktet for å revitalisere språket. Dette virker fremmedgjørende og skaper avstand. Tadsjikistan har i dag et ambivalent forhold til Iran på grunn av religion. Økonomisk bistand, språk og felles historie er faktorer som knytter Tadsjikistan til Iran. Jeg skal nå gi en kort introduksjon av avhandlingens kapitler.

Avhandlingen er delt inn i fem kapitler, og i kapittel to gjennomgås metoden som blir brukt i felten. Intervjustil, eliteinformanter informanter presenteres i dette kapittelet. Etske hensyn blir også drøftet for å vise implikasjoner under feltarbeidet. Deretter forklares begreper som språkpolitikk og etnisitet. Nasjonskonsolidering med sikte på konstruktivisme forklares også. Teorien om nasjonalstat og statsnasjon gjøres rede for. Til slutt begrunnes valget av teorier og begreper.

Kapittel tre vil ta for seg språkhistorisk bakgrunn og Tadsjikistans relasjon til Iran. Deretter gjør jeg rede for Sovjetunionens språkpolitikk ovenfor Tadsjikistan fra oktoberrevolusjonen i 1917. Irans forhold til Sentral-Asia og Tadsjikistan fra 1979 og 1991 tas også opp ettersom dette kan forklare noen av informantenes syn på forholdet mellom Iran og Tadsjikistan i dag.

Kapittel fire handler om informantene og deres syn på blant annet det tadsjikiske språket, nasjonalidentitet og Iran. Det er også i dette kapittelet empirien settes i sammenheng med teorier og begreper som ble forklart innledningsvis.

Kapittel fem er avslutningskapittelet hvor viktige poenger fra avhandlingen blir oppsummert i en konklusjon.

⁴¹ "From Persian to Tajik to Persian: Culture, Politics, and Law Reshape a Central Asian Language," 180.

2 Metode og Teori

I dette kapittelet skal jeg redegjøre for metode fra felten. Det skal også redegjøres for begreper for språkpolitikk, etnisitet, nasjonsbygging samt nasjonalstat og statsnasjonskonseptet. Det begrunnes også hvorfor valget falt på akkurat disse teoriene og hvorfor disse begrepene er viktige i denne avhandlingen. Først skal jeg forklare intervjustilen min under feltarbeidet. Deretter vil jeg gi en kort forklaring på eliteinformanter og drøfte eventuelle etiske hensyn. For så å komme med en presentasjon av informantene.

2.1 Intervjustil

Jeg har valgt å bruke halvstrukturerte intervjuer med åpne spørsmål, ettersom det så ut til å passe best til informantene. Ustrukturert intervju ville gjort det vanskelig å få svar på relativt spesifikke spørsmål ettersom ustrukturerte intervjuer kan kalles samtaler hvor samtaletema kan endre seg i løpet av intervjuet. Strukturerte intervjuer egner seg ikke spesielt godt til dette prosjektet da formålet ikke er å telle antall mennesker som faller innenfor samme svarkategori.⁴²

I en etnografisk intervju-stil forsøker man å gå inn i respondentens verden ved å fremstå som å vite tilsynelatende lite, ifølge Leech.⁴³ I mine intervjuer har jeg gjort noe liknende ved å åpne med spørsmål som kanskje kan virke som elementærkunnskap. Det er en hårfin balanse mellom å fremstå som uvitende i forhold nysgjerrig. Min hensikt ved å gå frem slik, har vært å skape en oppbygging til viktige temaer. Fire av åtte intervjuer ble utført på persisk, og resten på engelsk. Årsakene til dette diskuteres i avsnittet «etiske hensyn». Intervjuguiden ble tilpasset etter informantene. Jeg brukte både notatblokk og båndopptaker såfremt det var mulig, og informantene samtykket til det.

Utseende og min bakgrunn synes å ha vært en fordel og en inngangsport for mine informanter. «Du ser ut som oss, men snakker ikke som oss», sa Rustam Mastibek, og jeg fikk høre det ved flere anledninger av andre tadsjikere.⁴⁴ Jeg opplevde at dette vekket nysgjerrighet blant mennesker jeg møtte i Tadsjikistan. På spørsmål om min religiøse bakgrunn, svarte jeg at min far er zoroaster. Flere av informantene ble straks mer interessert,

⁴² Beth L. Leech, "Asking Questions: Techniques for Semistructured Interviews," (American Political Science Association, 2002), 665.

⁴³ "Asking Questions: Techniques for Semistructured Interviews," 665.

⁴⁴ Intervju med Rustam Mastibek, daglig leder ved Hamsafar Travels, 16.4.2012.

og det var enklere å navigere seg inn på temaer som nasjonalisme, myten om arierne og Zoroastrisme i Tadsjikistan.

Informantene hadde ulik bakgrunn, både når det gjelder etnisitet, utdannelse, klasse og yrke. Det er viktig å merke seg dette, da det kan ha påvirket informantenes svar. For eksempel er det liten sannsynlighet for at tadsjiker som føler seg marginalisert vil uttrykke støtte til den tadsjikiske staten.

Det er også forskjell på informanter og eliteinformanter. Ifølge statsviteren Leech brukes halvstrukturerte intervjuer ofte til eliteinformanter.⁴⁵ En såkalt eliteinformant er en person som er i eliten av bestemt en institusjon, og er ofte tilfeldig valgt, mener statsviteren Berry. Intervjuprotokollen er ofte satt sammen av enten strukturerte eller halvstrukturerte spørsmål.⁴⁶ En eliteinformant betyr ikke nødvendigvis at man er sikret korrekte opplysninger eller at informanten det gjelder er representativ.

2.2 Etiske hensyn

Jeg har fulgt forskningsetiske retningslinjer slik det er nedfelt av «Forskningsetiske komiteer». Med unntak av kilder som har samtykket å bli sitert i kraft av sin posisjon og stilling, har jeg valgt å anonymisere enkelte informanter av særskilte hensyn.⁴⁷ Noen av informantene mine ønsket også å bli intervjuet på engelsk. Ikke alle informantene var bekvemme med å snakke på eget morsmål der andre kunne overhøre samtalen, spesielt om de hadde meninger som kunne oppfattes som kontroversielle. Engelskkunnskaper i Tadsjikistan er ikke spesielt høy, det var dermed tryggere for enkelte av informantene å bli intervjuet på engelsk.

Tadsjikistan er et lite land, og enkelte informanter risikerer dermed å bli gjenkjent. For å hindre dette, har jeg anonymisert informantene det gjelder og gitt dem andre navn. Et annet interessant moment i forhold til bruk av språk i intervjusituasjon, er at i noen tilfeller har informantenes språk virket svært preget av iransk-persisk. En årsak kan være at informantene muligens ville gjøre seg bedre forstått, da de ble fortalt at jeg studerte persisk språk, og har

⁴⁵ Leech, "Asking Questions: Techniques for Semistructured Interviews," 665.

⁴⁶ Jeffrey M Berry, "Validity and Reliability Issues in Elite Interviewing," *PS-WASHINGTON*- 35, no. 4 (2002): 679.

⁴⁷ Forskningsetiske komiteer, "Forskningsetiske Retningslinjer for Samfunnsvitenskap, Humaniora, Juss Og Teologi," (Forskningsetiske komiteer). (Oppsøkt 20.6.2011)

bakgrunn fra Iran. Dette kan dermed ha påvirket min tolkning av intervjusituasjonen, informantene og svarene deres.

I denne avhandlingen har jeg også brukt observasjoner av og samtaler med mennesker jeg har møtt i Tadsjikistan, ettersom det har vist seg å belyse temaet i avhandlingen. En svakhet ved dette er mangel på samtykke, derfor vil de det gjelder bli anonymisert. Dette kan også ha påvirket utfallet av observasjonene, ettersom svarene de har gitt meg kunne blitt annerledes dersom jeg hadde bedt om å intervju dem formelt. Styrken ved dette er at man får unik innsikt i avhandlingens tema, utfordringer tadsjikiske myndigheter og andre etniske grupper imøtegår. Avslutningsvis vil jeg nevne at informantene ikke nødvendigvis er et representativt utvalg, eller et talerør for hele den tadsjikiske befolkning. Derimot representerer de, i min oppfatning, viktige tendenser i dagens språksituasjon i Tadsjikistan.

2.3 Informanter

For at det skal være lettere å holde oversikt over informantene, listes de ned før de presenteres:

- Namdar Zekriddin, forsker, mann i 50-årene. På persisk.
- Ziyoev Suhbioldin, stipendiat i arabisk, mann 27 år. På persisk.
- Farrah Nuri, komponist, kvinne i 30-årene. På engelsk.
- Nasrullo Rahmat, programutvikler, mann i 50-årene. På engelsk.
- Dodikhudo Saymiddinov, ansatt i språkkomiteen, mann i 50-årene. På persisk.
- Sohrab Zia, reporter for BBC Persia, mann i 40-årene. På persisk.
- Farzin Farzin, arbeidsledig lærer, mann i 30-årene. Delvis på persisk og engelsk.
- Rustam Mastibek, ansatt i Hamsafar Travels, mann i 30-årene. På engelsk.

Jeg kom i kontakt med informantene mine på ulike måter. Blant annet gjennom en organisasjon i Dushanbe ved navn «jam^ei at-e dusti» (vennskapssamfunnet for Tadsjikistan og Iran). I tillegg til samfunnsviteren Christian Bleuer. Namdar Zekriddin er en 50 år gammel

forsker ved Dāneshgāh-e Melli.⁴⁸ Subhioddin er en 27 år gammel doktorgradsstipendiat i arabisk ved Dāneshgāh-e Melli i Dushanbe.⁴⁹

Farrah Nuri er en kvinnelig komponist, og har et stort nettverk innenfor kunst og kultur, men bor delvis i Canada og Frankrike. Hennes familie er opprinnelig fra Samarkand, og hun reiser ofte til Tadsjikistan.⁵⁰ Jeg dro også Gorno-Badakhshjan, en autonom provins som ligger delvis i Tadsjikistan og delvis i Afghanistan. Her møtte jeg pamirier og kirgisere som jeg kommer til å inkludere i avhandlingen.

Til mitt tredje besøk våren 2012, valgte jeg informanter på hovedsakelig bakgrunn av kjennskap til temaet mitt. Ifølge Bleuer skal Rahmat ha jobbet et prosjekt hvor arabiske og russiske låneord skulle byttes ut med persiske. Rahmat er en nasjonalist, og har undervist tadsjikisk ved Indiana University, og jobber nå som programutvikler for språklæring i USA.⁵¹ Saymiddinov leverte sin doktorgrad med tittelen *Linguistic Analysis of Middle Persian Texts* ved Petersburg Lingvistiske Institutt i daværende Sovjetunionen. Nå er Saymiddinov leder for Tadsjikistans språkkomite, og er offisielt ansvarlig for språkløp, å beskytte og bevare det tadsjikiske språket.⁵²

Sohrab Zia har jobbet i media i 15 år, og siden 2009 med TV. Han er arbeider nå som reporter for BBC Persia.⁵³ Farzin Farzin er utdannet lærer, men er nå arbeidsledig. Farzins etniske opphav er pamiri.⁵⁴ Rustam Mastibek er ansatt i Hamsafar Travels, og har en bachelor i historie og økonomi. Mastibek er halvt pamiri og halvt usbekisk.⁵⁵ Jeg har nå presentert alle informantene, og skal nå forklare hva språkpolitikk og etnisitet betyr i denne sammenhengen ettersom disse begrepene er viktige for prosjektets tema.

2.4 Språkpolitikk; Hvem eier språket?

Ifølge den russiske lingvisten L. P. Krysin, begynte ideen om at en bevisst påvirkning på språkprosesser var nødvendig, så tidlig som på 1920-tallet av sovjetiske lingvister. Begrepet «språkpolitikk» angir summen av bevisste tiltak av samfunnet som tar sikte på å regulere

⁴⁸ Anonymisert.

⁴⁹ Intervju med Ziyoev Suhbioldin, stipendiat i arabisk, 18.7.2011.

⁵⁰ Intervju med Farrah Nuri, komponist, 10.6.2011.

⁵¹ Christian Bleuer, blogger og forsker, 5.4.2012. (Christian Bleuer, "Christian Bleuer," <http://christianbleuer.com/>. Oppsøkt 13.5.2012).

⁵² Christian Bleuer, blogger og forsker, 5.4.2012. ("Christian Bleuer". Oppsøkt 13.5.2012).

⁵³ Intervju med Sohrab Zia, reporter for BBC Persia, 16.4.2013.

⁵⁴ Intervju med Farzin Farzin, arbeidsledig lærer, 16.4.2012.

⁵⁵ Intervju med Rustam Mastibek, ansatt i Hamsafar Travels, 16.4.2012.

språklige prosesser.⁵⁶ Videre mener Krysin at når man studerer språkpolitikk, studerer man ikke bare lingvistiske fenomener, men baserer seg også på det objektive studiet av blant annet sosiale, psykologiske, demografiske og etnografiske faktorer. En grundig gjennomgang av komplekse betingelser i et språk, vil gjøre det mulig å forutsi lingvistiske tendenser. Spesielt med tanke på opprettelsen av standardspråk.⁵⁷

Lingvisten John Earl Joseph mener er det mulig å hindre språkdød ved å skape en skriftlig versjon av språket.⁵⁸ Dette kan sees på som revitalisering av språket, og kanskje spesielt i Tadsjikistans tilfelle. Da det i denne konteksten dreier det seg om standardisering av det tadsjikiske språket, og hvordan dette gjøres fra tadsjikiske myndigheters side. Ifølge lingvisten Tasaku Tsunoda er det viktig å se på hvem som «eier» språket. Den som eier språket er ofte de som ønsker å gjenopplive språket.⁵⁹ Det vil derfor være viktig å se på hvilken tadsjikisk dialekt som legges til grunn for det tadsjikiske språket i offentligheten, og av hvem. Følgelig kan man også diskutere mulige implikasjoner for minoriteter med annen språkbakgrunn enn tadsjikisk, ettersom det er sjeldent enigheter rundt hvordan et språk bør skrives.⁶⁰

Lingvisten Nic Craith Máiréad hevder at konsepter som språk og makt henger uløselig sammen, og er sterkt knyttet til «kulturell kapital».⁶¹ Språk kan også være en form for kulturell kapital.⁶² Lingvistisk kapital kan defineres som flytende i et høy-status språk, verdensomspennende språk som brukes av grupper som har økonomisk, sosial og kulturell makt og status i et lokalt eller globalt samfunn. Dette impliserer individer og grupper som snakker globale- og majoritetsspråk har betydelig fordel over deres motsatser hvis morsmål har lav rang på den sosiale skalaen.⁶³ Med dette vil jeg vise hvordan språk og makt henger sammen i Tadsjikistan i form av høy- og lavstatusspråk.

Det kan sies at dette gjør at språk får en politisk funksjon, noe jeg vil påvise utfra empiri. For eksempel hevder Joseph at et revitaliseringsprosjekt har en politisk side ettersom

⁵⁶ LP Krysin, "Social Linguistics in the Ussr," *Language in Society* (1977): 236.

⁵⁷ "Social Linguistics in the Ussr," 236-37.

⁵⁸ John E. Joseph, *Language and Politics* (Edinburgh: Edinburgh University Press, 2006), 27-28.

⁵⁹ Tasaku Tsunoda, *Language Endangerment and Language Revitalization* (Berlin: Mouton de Gruyter, 2005), 137-39.

⁶⁰ Joseph, *Language and Politics*, 27-28.

⁶¹ Kulturell kapital er et begrep fremstilt av Pierre Bourdieu på 1970-tallet. (Máiréad Nic Craith, *Language, Power and Identity Politics* (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2007), 2.)

⁶² *Language, Power and Identity Politics*, 2.

⁶³ *Language, Power and Identity Politics*, 2.

skrift representerer et kulturelt lån som noen vil se på som en invasjon eller kolonialisering.⁶⁴ Et eksempel på hvordan skrift får en politisk funksjon er, i følge Joseph, Taiwan. Taiwan har beholdt et mer tradisjonelt kinesisk skriftsystem istedenfor å bruke Folkerepublikken Kinas forenklede karakterer. Dette representerer et valg med klare politiske motivasjoner og konsekvenser. Dersom Taiwan ønsker mer kontakt med Kina vil Taiwan utvilsomt endre skriftspråket. Å opprettholde et minimalt distinkt skriftsystem kan også være en kraftfull måte å uttrykke en særegen nasjonalidentitet.⁶⁵ Av denne grunn vil jeg se på hvordan tadsjikiske myndigheter forholder seg til det tadsjikiske alfabetet, og hvordan dette kan sies å få en politisk funksjon relatert til Iran, Sentral-Asia og Russland. Eksempelvis hvorfor beholdes det kyrilliske alfabetet, fremfor å skifte til det arabisk-persiske.

Dette kan sammenliknes med norsk nasjonalisme på slutten av 1800-tallet. Det norske språket ble delvis erstattet av nynorsk som er basert på norske dialekter. En slik måte å endre språket er et viktig aspekt for mange nasjonalistiske bevegelser. Et språk kan bli et viktig symbol for kulturell enhet, samt en viktig del av en nasjonalstat.⁶⁶ Et annet eksempel Hylland Eriksen viser til er da Norge ble uavhengig, og den første kongen var prins Carl fra Danmark. Han ble omdøpt som Haakon VII for å skape en følelse av dynastisk kontinuitet av norske konger som regjerte rundt 1300-tallet.⁶⁷

I denne studien skal jeg vise til liknende eksempler på kulturelle symboler fra Tadsjikistan gjennom empiri og observasjoner fra felten. Jeg skal også komme tilbake til hvor nært knyttet språk og nasjonalidentitet kan være i kapittel fire. Ifølge Joseph er situasjonen med russisk i tidligere sovjetiske land er svært annerledes ettersom medlemmer av lingvistiske og etniske *majoriteter* ser på seg selv som truet av minoritetsgrupper. Kulturelt usikre majoriteter er en økende trend. Jo mer offentlig utøvelse av minoritetenes identitet blir, dess mer frykter majoriteten nasjonalidentitetens «enhet», hvis hele samfunnsstruktur bygger på. Dette kalles en usikker nasjon.⁶⁸ Det vil derfor være viktig å se på hvordan tadsjikiske myndigheter forholder seg til minoriteter, da eksklusjon kan være et uttrykk for kulturell usikkerhet.

Det er også et iboende paradoks at «språkrettigheter» kun gis til minoritetsgrupper fordi deres språk er truet og majoritetens ikke. Følgelig kan resultatet bli at majoriteten

⁶⁴ Joseph, *Language and Politics*, 27-28.

⁶⁵ Joseph, *Language and Politics*, 28-29.

⁶⁶ Thomas Hylland Eriksen, *Ethnicity and Nationalism*, 3 ed. (England: Pluto Press, 2010), 123-24.

⁶⁷ Hylland Eriksen, *Ethnicity and Nationalism*, 140.

⁶⁸ Joseph, *Language and Politics*, 61.

oppfatter seg selv som truet på grunn av rettigheter gitt til minoritetene.⁶⁹ Faren ved å tilsidesette majoritetenes følelser og rettigheter kan føre til økning av ekstreme politiske partier med intensjon om å styrke deres rettigheter og innskrenke minoritetenes.⁷⁰ Noe som har skjedd i historien (jmf. 2. verdenskrig), og skjer i økende grad i Europa i dag. Derfor er det viktig å se på minoriteters stilling i Tadsjikistan ettersom det sier noe om majoriteten knyttet til etnisitet og nasjonalisme.

2.5 Etnisitet og Nasjonalisme

Fredrik Barth hevder den mest tradisjonelle definisjonen av «etnisitet» er som følgende; en rase = en kultur = et språk og at et samfunn = en enhet som avviser eller diskriminerer andre.⁷¹ Hylland Eriksen hevder at i sosialantropologi referer etnisitet til aspekter av forhold mellom grupper som ser på seg selv og er ansett av andre som kulturelt distinkte.⁷² I følge Hylland Eriksen vil konflikten mellom en dominerende etnisk gruppe og en dominert etnisk gruppe gjør at nasjonalistisk ideologi kan betraktes som en partikularistisk ideologi.

Mekanismer som eksklusjon og etnisk diskriminering er mer åpenbar enn mekanismer som inkludering og formell rettferdighet. Denne dualiteten av eksklusjon og etnisk diskriminering er grunnleggende for en nasjonalistisk ideologi.⁷³ En slik mekanisme blir tydelig gjennom måten minoriteter blir behandlet. Begrepet «minoritet» er bare relevant i konteksten av en stat. En etnisk minoritet kan defineres som en gruppe som er numerisk underlegen resten av befolkningen i et samfunn som er ikke-dominerende og blir reproduisert som en etnisk kategori eller gruppe.⁷⁴ Minoritet og majoritet er konsepter som er relative og relasjonelle.⁷⁵ Jeg vil argumentere for det foregår eksklusjon og etnisk diskriminering gjennom det tadsjikiske språket i Tadsjikistan i denne avhandlingen.

Ifølge Barth er geografisk og sosial isolasjon ikke nødvendigvis kritiske faktorer for å bevare kulturelt mangfold. Sosiale prosesser som ekskludering og inkorporering hvor adskilte kategorier opprettholdes til tross for endring i deltakelse og ”membership in the course of individual life stories”. Det ser også ut til at stabile, vedvarende og ofte livsviktige sosiale

⁶⁹ Joseph, *Language and Politics*, 61-62.

⁷⁰ Joseph, *Language and Politics*, 62.

⁷¹ Fredrik Barth, ed. *Ethnic Groups and Boundaries: The Social Organization of Culture Difference* (Oslo: Universitetsforlaget, 1969), 11.

⁷² Eriksen, *Ethnicity and Nationalism*, 5.

⁷³ Eriksen, *Ethnicity and Nationalism*, 145.

⁷⁴ Eriksen, *Ethnicity and Nationalism*, 147-48.

⁷⁵ Eriksen, *Ethnicity and Nationalism*, 148.

relasjoner opprettholdes gjennom slike grenser, og er ofte basert på dikotomisering av etniske statuser.⁷⁶ Det viktigste fokuset blir den etniske grensen som definerer gruppen, og ikke nødvendigvis det kulturelle den omslutter. Med dette menes sosiale grenser, selv om det også finnes territoriale grenser. For at en gruppe skal kunne opprettholde sin identitet når den samhandler med andre grupper, forutsetter det kriterier for medlemskap og måter å signalisere medlemskap og eksklusjon. Disse grensene er ikke nødvendigvis en en-gang-for-alltid-rekruttering, men opprettholdes gjennom kontinuerlig uttrykkelse og bekreftelse.⁷⁷

For at en etnisk distinksjon skal oppstå i et område, er to faktorer viktige. For det første organisatoriske krav, først en kategorisering av befolkningen i eksklusive og imperative statuser. For det andre, en aksept for det prinsippet om at standarder brukt til en kategori kan være ulik en annen.⁷⁸ Man skulle tro at kulturelle forskjeller reduseres der personer fra ulike kulturer samhandler.⁷⁹ Men det er ikke nødvendigvis tilfellet. Ulike kulturelle grupper, og som organiserer seg slik bidrar til å bevare kulturelle ulikheter.⁸⁰

Jeg vil vise at kulturelle grenser opprettholdes gjennom det tadsjikiske språket i Tadsjikistan, spesielt med tanke på Tadsjikistans utenrikspolitiske forhold til Iran, Russland og Sentral-Asia. Ifølge Barth er også viktig å huske på at det ikke finnes en-en-forhold mellom etniske enheter og kulturelle likheter og ulikheter. Det er ikke objektive forskjeller, men de trekkene aktørene selv anser som relevante. Det er ikke bare økologiske variasjoner som markerer og overdriver kulturelle forskjeller; noen kulturelle trekk brukes av aktører som signaler og emblemer av ulikheter, andre ignoreres og i noen forhold blir radikale forskjeller tonet ned og fornektet. Kulturelt innhold av etniske dikotomier ser ut til å være organisert på denne måten: For det første tydelige signaler og tegn – diakritiske trekk folk ser etter og viser for å vise identitet, ofte i form av klær, språk, valg av hus og livsstil. For det andre grunnleggende valg av verdier: moralsk standard hvis utførelse dømmes.⁸¹ I Tadsjikistans tilfelle kan dette være religion, for eksempel Ismaili, sjia- eller sunni-muslim.

Kontinuiteten av etniske enheter avhenger av opprettholdelsen av en grense. Kulturelle trekk som signaliserer grensen kan endre seg, også gruppens organisatoriske form. I tillegg blir sosialt relevante faktorer alene symptomer for medlemskap, ikke det tydelige, «objektive»

⁷⁶ Barth, *Ethnic Groups and Boundaries: The Social Organization of Culture Difference*, 9-10.

⁷⁷ Barth, *Ethnic Groups and Boundaries: The Social Organization of Culture Difference*, 15.

⁷⁸ Barth, *Ethnic Groups and Boundaries: The Social Organization of Culture Difference*, 17.

⁷⁹ Barth, *Ethnic Groups and Boundaries: The Social Organization of Culture Difference*, 16.

⁸⁰ Barth, *Ethnic Groups and Boundaries: The Social Organization of Culture Difference*, 16.

⁸¹ Barth, *Ethnic Groups and Boundaries: The Social Organization of Culture Difference*, 14.

forskjeller som generes av andre faktorer. Det spiller ingen rolle hvor ulike medlemmene er i deres åpenbare oppførsel – dersom de sier de er A, i motsetning til B, er de villige til å bli behandlet og la deres egen oppførsel bli tolket og dømt som A og ikke B.⁸²

Ifølge Eriksen er nasjonalisme den kulturelle likheten ved tilhengere. Det viktigste kjennetegnet av nasjonalisme er forholdet til staten. En nasjonalist vil hevde at politiske grenser bør sammenfalle med kulturelle grenser. Derimot vil ikke de fleste etniske grupper kreve kontroll over staten, men anerkjennelse og kulturelle rettigheter. Dersom politiske ledere av en etnisk gruppe gjør krav på dette, blir den etniske bevegelsen en nasjonalistisk bevegelse.⁸³

I denne avhandlingen vil jeg vise at nasjonalisme i Tadsjikistan er av høyst etnisk karakter. Ifølge Eriksen er nasjonalisme og etnisitet er nært beslektet. Nasjonal og etnisk medlemskap kan endres avhengig av situasjonen i landet.⁸⁴ Eksempelvis har det nylig blitt oppdaget olje i Tadsjikistan og utenlandske styrker er i ferd med å trekke seg ut av nabolandet Afghanistan.⁸⁵ Dette kan få store konsekvenser innad i Tadsjikistan, antakeligvis i form av interessekonflikter mellom etniske grupper.

Ifølge Benedict Anderson er et godt eksempel på offisiell nasjonalismes, den thailandske kongen Wachirawut (regjerte fra 1910-1925). Wachirawut skal ha kalt seg selv Thailands første nasjonalist. Målet hans var hverken Storbritannia eller Frankrike, men Kina. Wachirawut skal ha hatt en svært anti-kinesisk holdning. Ifølge Anderson er dette svært ironisk da hans forfedre skal ha tatt tiltrekkende kinesiske kvinner som konkubiner og hustruer. Dermed er hans opphav mer kinesisk enn thai.⁸⁶

Dette er relevant fordi opphav og etnisitet virker som et kontroversielt tema i Tadsjikistan. Jeg vil argumentere for at spørsmål om etnisitet og opphav har blitt svært politisert etter uavhengigheten, og er en viktig del av å konsolidere en *tadsjikisk* nasjonalidentitet. Mange i Tadsjikistan som definerer seg som tadsjikisk, er ikke nødvendigvis det. Ofte er mange tadsjikere og andre etniske grupper av blandet opphav.

⁸² Barth, *Ethnic Groups and Boundaries: The Social Organization of Culture Difference*, 15.

⁸³ Eriksen, *Ethnicity and Nationalism*, 10.

⁸⁴ Eriksen, *Ethnicity and Nationalism*, 144-45.

⁸⁵ Fozil Mashrab, "Tajikistan Holds Back on Cheering Huge Oil, Gas Find," Asia Times http://atimes.com/atimes/Central_Asia/NH09Ag01.html. (Oppsøkt 09.02.2012)

⁸⁶ Benedict Anderson, *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism* (London: Verso, 2006), 101.

Eriksen hevder at etnisering av verden er en prosess som er forbundet med modernisering. Det betegnes også som politisering av kultur eller kommersialisering.⁸⁷ Dette er et viktig poeng ettersom jeg vil vise at kultur har blitt politisert i Tadsjikistan gjennom språk som et kulturelt symbol. Jeg har nå redegjort for hva begrepene nasjonalisme og etnisitet betyr i denne studien. I neste avsnitt skal jeg gjøre rede for hva som menes med nasjonskonsolidering, og hvorfor dette er et viktig begrep i denne studien.

2.6 Nasjonskonsolidering

«Til tross for alt velmenende snakk, er folk i dag ikke noe annet enn en tom støtte for statlig identitet, og gjenkjennes kun som det.»⁸⁸

Agamben problematiserer å knytte språk og folk sammen, og påpeker at man i realiteten ikke vet hva det innebærer. Det er relativt, men likevel er det vanlig å knytte disse to forestillingene sammen som om de er symbiotiske organismer.⁸⁹ Derfor er det interessant å se hvordan tadsjikiske myndigheter knytter disse forestillingene sammen. Det handler om hvilke narrativ som brukes med sikte på identitetsformasjon, og da nærmere bestemt nasjonalidentitet. Det er ikke dermed sagt at det bygges opp en ny nasjonalidentitet, tvert i mot handler det om å styrke nasjonalidentiteten i det tadsjikiske samfunnet.

Ifølge historikeren Ronald G. Suny presenterer post-Sovjetstater et laboratorium av moderne nasjonalidentitetsformasjon.⁹⁰ En slik påstand kan gi inntrykk av at det ikke har vært noen nasjonal bevissthet før etter fallet av Sovjetunionen. På den annen side er det mye som tyder på at tadsjikisk nasjonalidentitet heller kan sies å ha blitt institusjonalisert, både under Sovjetunionen og etter uavhengigheten.⁹¹ Dermed vil jeg undersøke hva slags narrativ tadsjikiske myndigheter legger til grunn for å styrke landets nasjonalidentitet, og hvordan det tadsjikiske språket brukes til nettopp dette.

⁸⁷ Eriksen, *Ethnicity and Nationalism*, 151-52.

⁸⁸ Giorgio Agamben, Marit Grøtta, and Kristin Gjerpe, *Midler Uten Mål: Notater Om Politikk* ([Oslo]: Cappelen akademisk, 2008), 65.

⁸⁹ Agamben, *Midler Uten Mål: Notater Om Politikk*, 64.

⁹⁰ Suny, "Provisional Stabilities: The Politics of Identities in Post-Soviet Eurasia," 866.

⁹¹ Rogers Brubaker, "Nationhood and the National Question in the Soviet Union and Post-Soviet Eurasia: An Institutional Account," *Theory and society* 23, no. 1 (1994): 52-53.

Ifølge Tsunoda er språk en forbindelse mellom forfedre og land, og at språk er uerstattelig kulturell kunnskap og overfører kultur.⁹² Med dette som en forutsetning i avhandlingen virker koblingen mellom språk, kultur og historie desto sterkere. Dette åpner også for følelsen av å være truet av «den andre» som i dette tilfellet blir minoriteter i landet og på mange måter Iran. Tsunoda mener også at språk avgjør identitet; språk er uadskillelig fra kulturell identitet og «spiritualitet».⁹³ Det tadsjikiske språket blir derfor en viktig komponent for å konsolidere nasjonalidentiteten. Av denne grunn blir det også viktig å se på hvordan språket brukes for å styrke nasjonalidentiteten for å kunne si noe om hva slags konsekvenser det kan gi. En teori som blir sentral i denne sammenhengen er nasjonalstat og statsnasjonsteori, som jeg nå skal gjøre rede for.

2.7 Nasjonalstat og Statsnasjon

Mostafa Rejai og Cynthia H. Enloe hevder at mange av de «utviklede» landene utviklet en nasjonalidentitet under etterkrigstiden, før strukturen av politisk autoritet krystalliserte seg. Motsatt har man «underutviklede», nylig uavhengige land hvor prosessen har vært reversert; autoritet og selvstyre har gått foran selvbevisst nasjonalidentitet og kulturell integrering. Dette har foregått i en så utstrakt grad at det kan sies at Europa har produsert nasjonalstater, mens Asia og Afrika har produsert «statsnasjoner». Disse mekanismene er vesentlige for å kunne forstå nasjonalismens rolle i politisk stabilisering og økonomisk modernisering, så vel som mulig rolle i å omforme politisk kontroll og konsolidering.⁹⁴

Generelt sett, referer nasjonalisme til en bevissthet av medlemskap til en nasjon (potensiell eller faktisk) med et ønske å oppnå, opprettholde og forevige identiteten, integriteten og velferden til en nasjon.⁹⁵ På et tidspunkt i et gitt samfunn kan denne bevisstheten bli delt av en relativt stor del eller en relativt liten del av befolkningen. I denne sammenhengen defineres nasjonalisme som en relativt stor gruppe av mennesker som føler at de hører sammen fordi man deler et eller flere felles trekk som felles språk, religion, «rase», historie og tradisjon. Det er ikke sikkert disse trekkene finnes empirisk, det viktigste er om folk tror at de finnes.⁹⁶

⁹² Tsunoda, *Language Endangerment and Language Revitalization*, 137-39.

⁹³ Tsunoda, *Language Endangerment and Language Revitalization*, 140.

⁹⁴ Mostafa Rejai og Cynthia H. Enloe, "Nation-States and State-Nations," in *International Studies Quarterly* (1969), 141.

⁹⁵ Enloe, "Nation-States and State-Nations," 141.

⁹⁶ Enloe, "Nation-States and State-Nations," 141.

En nasjonalistisk ideologi referer til bevisste holdninger og følelser for nasjonen. Det kan også sies å være en sinnstilstand hvor ens lojalitet tilhører nasjonen. Det innebærer troen på at ens egen nasjon er overlegen alle andre nasjoner. Nasjonalisme medfører også elementer av mytologi.⁹⁷

Stat og nasjon kan eksistere uavhengig av hverandre. En stat er primært et politisk-rettslig konsept, mens nasjon er hovedsakelig psykososialt. Ifølge Alfred Stepan og Linz er resultatet en nasjonalstat når statens grenser sammenfaller omtrentlig med nasjonens.⁹⁸ En nasjonalstat er med andre ord en nasjon som er politisk uavhengig. Den er sosialt sammenhengende så vel som politisk organisert og uavhengig.⁹⁹

Nasjoner og stater utvikler seg ikke nødvendigvis samtidig, og det er ikke mulig å si hva som kom først. Det argumenteres for at på 1800-tallet i Europa kom nasjonen først og skapte staten, mens i utviklingsland har denne prosessen vært reversert. Staten har skapt nasjonen. Det er likevel mulig å finne disse formasjonene i Vesten som i utviklingsland, for eksempel Tyskland er en nasjonalstat, mens Frankrike regnes som statsnasjon. I den ikke-vestlige verden kan Iran og Tyrkia betegnes som nasjonalstater. Generelt sett har statsnasjoner ofte dominert i den ikke-vestlige verden. Hovedårsaken handler om territoriale grenser; med politisk uavhengighet følger også territoriell avgrensing, og at en regjeringsmakt styrer over et gitt folk. Videre oppmuntrer dette til utviklingen av en felles administrativ struktur, felles utdanningssystem, felles rettssystem, fellesspråk og en felles måte å kommunisere på.¹⁰⁰

En annen distinksjon kan trekkes mellom en stat som former et kronologisk perspektiv utelukkende går forut for en nasjon (som i Frankrike), og en stat som spiller en aktiv rolle i å mobilisere og bokstavelig talt skape en nasjon (slik som i de fleste u-land i dag). I førstnevnte tilfellet ser det ut til nasjonalisme kultiveres oppover mot visse mål, mens i sistnevnte ser den ut til å være offisielt sponset; altså, kultivert fra toppen og ned.¹⁰¹ Dette blir et viktig poeng i forhold til offisiell nasjonalisme som ble nevnt tidligere. Stepan og Linz mener statsnasjoner søker etter å skape en slags «oss»-følelse som kan være en definert form for tradisjon, historie og delt kultur. Dette skjer på en inkluderende, hvor alle borgere oppmuntres til å føle

⁹⁷ Enloe, "Nation-States and State-Nations," 142.

⁹⁸ Stepan Alfred, J. Linz Juan, and Yadav Yogendra, "The Rise of "State-Nations"," *Journal of Democracy* 21, no. 3 (2010): 50.

⁹⁹ Enloe, "Nation-States and State-Nations," 143.

¹⁰⁰ Enloe, "Nation-States and State-Nations," 143.

¹⁰¹ Enloe, "Nation-States and State-Nations," 144.

tilknytning til statens symboler og en form for «konstitusjonell patriotisme».¹⁰² I denne studien vil jeg problematisere hva som skjer når denne prosessen kan sies å være ekskluderende i Tadsjikistan.

Ifølge Deutsch er en nasjon et resultat av sosial mobilisering. Mottakeligheten for nasjonalisme øker skarpt med mennesker i en prosess av et skifte fra landbruksøkonomi og lokal isolasjon mot eksponering av for eksempel moderne teknologi, kommunikasjon og penger. Nøkkelen ligger visstnok i sammenbrudd av tradisjonelle lokalsamfunn – geografisk og sosialt.¹⁰³ Tadsjikistan som nasjon er en relativt ung stat, men det kan stilles spørsmålsteget ved hvorvidt dette betyr at mennesker i Tadsjikistan er mer tilbøyelige for nasjonalisme mobilisert av staten.

Stepan og Linz argumenterer for at logikken bak nasjonsbygging vil komme i konflikt med logikken bak demokratibygging dersom politisk valg holdes under forhold hvor et land er sterkt multinasjonalt.¹⁰⁴ I avsnittet under vil jeg derfor argumentere for hvorfor språk kan tilspisse underliggende konflikter i Tadsjikistan.

2.8 Språk som nasjonens hjørnestein

”Nations came from languages, not languages from nations”.¹⁰⁵

På mange måter kan det sies at Tadsjikistan begynte på bar bakke etter oppløsningen av Sovjetunionen. Grunnen til det er at landet har vært en del av et større rike i lang tid. Tanken om Tadsjikistan som en egen nasjon og stat kan derfor virke som et forholdsvis nytt konsept. Følgelig er det interessant å se på hvordan tadsjikiske myndigheter konsoliderer staten. Jeg vil vise at det tadsjikiske språket er viktig for å styrke nasjonalidentiteten. Derfor har jeg valgt å se på språkpolitikk i Tadsjikistan. Det er tre grunner til det, for det første fungerer språk som en kulturell markør i regionen ettersom tadsjikisk er et iransk språk i en region hvor tyrkiske

¹⁰² Alfred, Juan, and Yogendra, "The Rise of "State-Nations", 53-54.

¹⁰³ Karl W. Deutsch i Mostafa Rejai og Cynthia H. Enloe Enloe, "Nation-States and State-Nations," 144.

¹⁰⁴ Alfred, Juan, and Yogendra, "The Rise of "State-Nations", 51.

¹⁰⁵ Isidore av Seville i Ursula Schaefer. Claudia Lange, Ursula Schaefer, and Göran Wolf, *Linguistics, Ideology and the Discourse of Linguistic Nationalism* (Frankfurt am Main: Peter Lang, 2010). (Oversatt av Throop 2005: 115)

språk dominerer.¹⁰⁶ Språkendringer har derfor utenrikspolitiske konsekvenser, men ikke bare for Tadsjikistans forhold til Sentral-Asia. Det påvirker også Tadsjikistans forhold til Russland og Iran, hvor sistnevnte er viktigst i avhandlingen.

For det andre har språkendringer innenrikspolitiske konsekvenser fordi det finnes flere etniske grupper i Tadsjikistan, blant annet pamirier, gharmier, usbekere og kirgisere. Disse har ofte et annet morsmål enn tadsjikisk. Det vil derfor være viktig å se på konsekvensene av språkpolitiske beslutninger, og hvordan det påvirker landets etniske grupper. Som tidligere nevnt spilte etnisitet en stor rolle under borgerkrigen 1992-97. I den forbindelse er det viktig å utdype hva begrepet etnisitet og nasjonalisme har å si for tadsjikisk nasjonalidentitet og hvorfor det henger sammen med språk. Derfor har jeg valgt å bruke Barth ettersom det tadsjikiske språket får en funksjon som skaper en kulturell grense, både i innenriks- og utenrikspolitisk forstand.

Den kulturelle grensen det tadsjikiske språket skaper, ser ut til å være viktig for å konsolidere den tadsjikiske nasjonalidentiteten. Derfor brukes også Anderson, da mye tyder på at offisiell nasjonalisme står sterkt i landet, og at språk er en viktig komponent i denne sammenhengen. Det blir derfor viktig å se på nasjonale symboler ettersom dette knyttes tett til det tadsjikiske språket, og sier noe om hva slags narrativ den tadsjikiske staten bruker for å konsolidere den tadsjikiske nasjonalidentiteten.

Det tredje og siste poenget er at språkpolitikk i Tadsjikistan er viktig fordi det kan vise konsekvensene av en stat som offisielt sponser nasjonalisme fra toppen og ned. Derfor har jeg valgt nasjonalstat- og statsnasjon-teori fordi Tadsjikistan på mange måter kan karakteriseres som en statsnasjon. Derfor vil det også være viktig å se på den historiske konteksten for å se hvorfor det tadsjikiske språket står i en særstilling.

¹⁰⁶ Ivan M. Steblin-Kamenskij i Yarshater, *Encyclopædia Iranica*, V, 223-24.

3 Fra Emirat til Tadsjikisk SSR til Tadsjikistan

I dette kapittelet vil jeg først gjøre kort rede for det persiske og tadsjikiske språket i en historisk kontekst. I min oppfatning, er det avgjørende for avhandlingen å vise den historiske konteksten for å kunne forklare dagens språksituasjon i Tadsjikistan. Et viktig kapittel i Tadsjikistans historie er tiden etter oktoberrevolusjonen. Det vil derfor redegjøres for Tadsjikistan under Sovjetunionen med særlig vekt på språkpolitikken Sovjetunionen førte. Denne perioden har også sammenheng med ideen om hvem en tadsjiker er. Derfor skal jeg skrive om hvordan man definerte en tadsjiker under Sovjetperioden, da dette har lagt mye av grunnlaget for hvordan tadsjikere definerer seg selv. Avslutningsvis i dette kapittelet redegjør jeg for Irans utenrikspolitiske relasjon til Sentral-Asia etter 1979 og etter 1991. Disse periodene er valgt ettersom de representerer viktige utenrikspolitiske endringer fra Irans side. Det bidrar også til å understreke at Tadsjikistans innenrikspolitikk på mange måter avhenger av eksterne krefter. I tillegg til at Irans utenrikspolitikk ovenfor Tadsjikistan kan bidra til å forklare informantenes syn på Iran.

3.1 Persisk og tadsjikisk språk

Fra 1400-tallet ble klassisk-persisk¹⁰⁷ brukt som lingua franca i regioner med svært ulike lokale språk i eksempelvis Sentra-Asia, Volga-dalen, India og Anatolia. Skriftsystemet har også vært gjennom en utvikling, fra kileskrift, arameisk-basert til arabisk skriftspråk.¹⁰⁸ I følge professor Skjærvø er persisk et såkalt «iransk språk». Begrepet iranske språk brukes om alle språk som stammer fra iranske urspråk og ble antakeligvis snakket i Sentral-Asia sent 3000 til tidlig 2000 år f.Kr. Historisk sett har iranske språk blitt brukt i et område som strekker seg fra Xinjiang-provinsen i Kina til «Vest-Europa».¹⁰⁹

Tadsjikisk, dari og farsi er ulike høyspråkvarianter av samme språk. Mens for eksempel pashto og kurdisk regnes som iranske språk, men ikke som persiske høyspråk.¹¹⁰ Innenfor hver høyspråkvariant finnes det også dialektiske varianter. Dagens Sentral-Asia har vært bebodd av indo-europeiske stammer siden oldtiden. Disse stammene snakket primært

¹⁰⁷ Klassisk-persisk betegner persisk som ble brukt fra ca. 1000-tallet til 1600-tallet. (John Perry i J. T. P. de Bruijn, *General Introduction to Persian Literature*, vol. Vol. 1 (London: Tauris, 2009), 64.

¹⁰⁸ *General Introduction to Persian Literature*, Vol. 1, 44-45.

¹⁰⁹ Prods Oktor Skjærvø, "Iran Vi. Iranian Languages and Scripts," (Encyclopædia Iranica, 2006). <http://www.iranicaonline.org/articles/iran-vi-iranian-languages-and-scripts> [Oppsøkt 21.12.2012].

¹¹⁰ Prods Oktor Skjærvø, "Iran Vi. Iranian Languages and Scripts." <http://www.iranicaonline.org/articles/iran-vi-iranian-languages-and-scripts> (Oppsøkt 21.12.2012)

iranske språk, og okkuperte også områder så langt øst som Turfan og Loulan. I etterfølgende århundre redefinerte arabiske, tyrkiske og mongolske stammer den sosiopolitiske og økonomiske dynamikken i Sentral-Asia. Det religiøse, etniske og lingvistiske bildet ble kraftig omveltet. Arabisk aristokrati fortsatte å styre området til det 1100-tallet. I løpet av denne prosessen ble zoroastrisk tro og det sogdiske språket erstattet med arabisk og islam.¹¹¹

Under det 11. århundre rokket tyrkerne ved det arabiske hegemoniet i regionen. Dermed ble iransk kultur bragt videre som begynte under Samanidene av Bukhara¹¹². Samtidig ble skilt mellom nomadiske tyrkere og iranere. Sistnevnte ble kalt "tājik" eller ikke-tyrkisk. Ifølge historikeren Iraj Bashiri var dette en politisk motivert strategi, og skapte en diskriminerende prosess som gagnet de tyrkiske stammene. Jo flere tyrkiske stammer som migrerte vestover, dess flere tadsjikere ble tvunget ut av sine bosettinger.¹¹³ Timuridene invaderte (Timur den lamme som deres leder) tyrkiske folkegruppers bosettinger i Oksusbassenget på 1600-tallet, og en forstyrret dialektisk fortsettelse. Muntlig persisk i Sentral-Asia utviklet seg uavhengig av persisk i Iran. Den nordlige delen av Tadsjikistan ble sterkt påvirket av tyrkiske språk. Persiskspråklige i regionen ble kalt *tājik*, og språket ble kalt persisk inntil Sovjet-perioden.¹¹⁴

Tadsjikisk regnes som en variant av nypersisk¹¹⁵ brukt i Sentral-Asia. Fra 1920-tallet ble det offisielt innlemmet i Sovjet som det offisielle nasjonale skriftspråket i Tadsjikisk SSR. Det er viktig å huske på at persisk var det offisielle språket i Emiratet av Bukhara etter etableringen av Sovjets makt i TASSR (Turkestan Autonomous Soviet Socialist Republic). Likevel ble persisk sett på som legemligjøringen av urettferdig føydal despotisme blant «progressive» intellektuelle på den tiden.¹¹⁶

Ifølge Rahim Masov tvang usbekere flere tadsjikere til å identifisere seg som usbekiske i offisielle dokumenter. Russerne skal ha gått enda lenger og skal ha tvunget usbekisk språk og kultur på tadsjikere.¹¹⁷ Masov blir dessuten kritisert av Laruelle i *The*

¹¹¹ Iraj Bashiri, "The Languages of Tajikistan in Perspective," (1997), <http://www.angelfire.com/rnb/bashiri/Tajling/Tajling.html>. s. 1

¹¹² Ismoil Somoni var grunnleggeren av det Samanidiske dynastiet på 800-900-tallet (Jonson, *Tajikistan in the New Central Asia : Geopolitics, Great Power Rivalry and Radical Islam*, 18.)

¹¹³ Bashiri, "The Languages of Tajikistan in Perspective". 1. s. 1

¹¹⁴ John Perry, "Tajik Persian," (Encyclopædia Iranica 2009).

¹¹⁵ Nypersisk er en fortsettelse av muntlig middelpersisk som ble brukt på 800-900-tallet (Carlo G. Cereti, "Middle Persian Literature I. Pahlavi Literature," (<http://www.iranicaonline.org/articles/middle-persian-literature-1-pahlavi>) (Oppsøkt 3.2.2013): Encyclopædia Iranica, 2009).

¹¹⁶ Bergne, *The Birth of Tajikistan : National Identity and the Origins of the Republic*, 18.

¹¹⁷ Bashiri, "The Languages of Tajikistan in Perspective". 3.

Return of the Aryan Myth for å bidra til en etnisk, om ikke rasistisk diskurs med intensjon å skille mellom tyrkiske og indo-europeiske folkegrupper hvor sistnevnte regnes som overlegen.¹¹⁸ Dette er viktig for å se tilknytningen det tadsjikiske språket har til mytologi.

I løpet av perioden fra omtrent 1948-88 mistet det tadsjikiske språket i stor grad prestisje, vokabularet minket og ble russisk ble mer vanlig. På 1980-tallet begynte en plutselig revitalisering og re-persifisering av nasjonalspråket. Hvilket er et pågående prosjekt arrangert av tadsjikiske myndigheter gjennom en språklov vedtatt i 1989, 1992 og revidert i 2011/12.¹¹⁹ Dette inkluderer bruk av tadsjikisk i myndighetene og det offentlige rom, erstatte russiske låneord med persiske og å undervise persisk og arabisk skriftspråk på skolen.¹²⁰ For å forstå dagens språkpolitikk i Tadsjikistan er det viktig å se på språkpolitikken som ble ført under Sovjetunionen.

3.2 Korenizatsiaa – Språkpolitikk under Sovjetunionen

Med oktoberrevolusjonen i 1917, forsøkte bolsjevikene å skape et nytt image i Sovjetunionen. For å gjøre dette måtte de formidle deres ideer raskt til områder hvor det snakkes over hundre ulike språk, og var ofte analfabeter. Følgelig var de første språkpolitiske beslutningene formidlet av Lenin og hans følgere siktet på å utvikle og støtte nasjonale og etniske språk. Dette var basert på en antakelse om at det nye regime ville være mer begripelig og akseptert av ulike minoritetsgrupper dersom de fungerte på deres egne språk.¹²¹ Denne støtten for nasjonale språk var en del av en strategi kalt *korenizatsiaa*¹²² (oversettes til nativization eller indigenization på engelsk). Dette var igjen en del av et større nasjonsbyggende program som støttet nasjonale territorier, kulturer, språk og eliter i et forsøk på å organisere befolkningen i økonomisk og administrativt levedyktige og stabile nasjonalterritorielle enheter.¹²³ Et eksempel på dette er, som tidligere nevnt, sartene hvor sovjetere tegnet opp nye grenser, oppløste etniske grupper og skapte nye etnisiteter og språk.

¹¹⁸ Marlene Laruelle, "The Return of the Aryan Myth: Tajikistan in Search of a Secularized National Ideology," *Nationalities Papers* 35, no. 1 (2007): 59-60.

¹¹⁹ Perry, "From Persian to Tajik to Persian: Culture, Politics, and Law Reshape a Central Asian Language."; Intervju med Dodikhudo Saymiddinov, ansatt i Språkkomiteen, 13.4.2012.

¹²⁰ Perry, "Tajik Persian."

¹²¹ Pavlenko, "Multilingualism in Post-Soviet Countries: Language Revival, Language Removal, and Sociolinguistic Theory," 280.

¹²² Ordet er avledet av «*koren*» som betyr røtter på russisk. (Bernard V. Olivier, "Korenizatsiaa," *Central Asian Survey* 9, no. 3 (1990): 77.)

¹²³ Pavlenko, "Multilingualism in Post-Soviet Countries: Language Revival, Language Removal, and Sociolinguistic Theory."

I følge Pavlenko forsøkte man i 1930-årene å implementere russisk som et offisielt andrespråk i ikke-russiske skoler. Russisk skulle løftes opp til å bli Sovjetunionens de facto språk, og en nødvendig forutsetning for å kunne regnes som en ekte sovjetisk borger. Denne praksisen viste seg å være svært ujevn, spesielt i Sentral-Asia. I 1935 skulle alle sovjetiske språk overføres fra latinsk alfabet til kyrillisk. Siden latinsk alfabet nylig var innført, endret det ikke mye i praksis, men signaliserte en viktig holdningsendring fordi det fremmet å studere russisk.

En annen viktig endring var å basere lokale språks grammatikk på russisk grammatikk, og å sikre at russisk var den eneste eller den viktigste kilden til *neologismer* (nyord og uttrykk). Det resulterte i en massiv tilstrømming av russiske termer i lokale språk, spesielt i domener som berørte sosialisme, kommunisme, vitenskap og teknologi.¹²⁴ Ord som for eksempel «demokratia», «sosialistie», «mašrutka» og «presidente». Dette ser man fremdeles i Tadsjikistan i dag, dog ikke i like stor grad som tidligere.

Russifisering i Sovjetunionen impliserte ikke nødvendigvis at lokale språk ble erstattet med russisk. Sovjetiske myndigheter skal ha forsøkt å implementere en tosidig retning, altså russifiserende lovgivninger samtidig som man styrket nasjonale institusjoner.¹²⁵ Selv om offisielle språk i Sovjetunionen nøyte retten til selvstyre, fikk de ikke rett til likhet. Derfor var minoritetsspråk ofte en fratatt rettighet, for eksempel var usbekere i Tadsjikistan utsatt for tvungen assimilering.¹²⁶ Sovjetperioden la føringer for hva en tadsjiker er. Derfor er det viktig å se på denne perioden fordi det er her mye av grunnlaget for hva en «etnisk» tadsjiker er blitt dannet.

3.3 Tājikān – Tadsjikere¹²⁷

Paul Bergne beskriver i *The birth of Tajikistan* hvordan sovjetiske myndigheter studerte regionen i et prosjekt kalt «*national territorial delimitation*» i 1924. Bergne siterer fra dette dokumentet at tadsjikere er det eneste folket i Sentral-Asia av iransk opphav og har levd i områdene Bukhara og Turkestan (skal forklares nærmere).

¹²⁴ "Multilingualism in Post-Soviet Countries: Language Revival, Language Removal, and Sociolinguistic Theory," 281.

¹²⁵ "Multilingualism in Post-Soviet Countries: Language Revival, Language Removal, and Sociolinguistic Theory," 281.

¹²⁶ "Multilingualism in Post-Soviet Countries: Language Revival, Language Removal, and Sociolinguistic Theory," 281.

¹²⁷ باباجان غفuroف. تاجیکان. (Bābājān Ġafurov, *Tājikān*).

Det ble forsøkt å kategorisere ulike folkegrupper av sovjetiske sosialantropologer. Det finnes mange ulike minoriteter, og kategoriseringen viste seg å være en større utfordring enn først antatt. For eksempel noterte Andreev Zarubin en gruppe kalt «uzbek-sart». De anså ikke seg selv som «tyrkiske», selv om de kaller seg selv usbekere. Tadsjikere kaller dem sart, og ikke «tyrkiske». Antakeligvis betyr «sart» en usbekisert urban tadsjiker.¹²⁸ Dette eksempelet bidrar til å vise hvor komplekst spørsmålet om hva en tadsjikisk identitet kan være. I dag er det også forskjell på etniske tadsjikere og «formelle» tadsjikere. Førstnevnte regner seg som etnisk tadsjikiske. Sistnevnte har et tadsjikisk statsborgerskap, men tilhører en annen minoritet eksempelvis russisk, usbekisk, pamiri, kirgisisk, yaghnubi og shugni. På denne måten kan alle i Tadsjikistan på et vis «føle seg» som en tadsjiker. Et eksempel på dette er en pamiri-familie jeg bodde hos i 2011. De sa de var pamiri, men at de var tadsjikiske ettersom det var deres statsborgerskap.¹²⁹

Inntil 1929 ble Tadsjikistan oppnevnt som en del av en sosialistisk-sovjetisk republikk. Før dette var landet en selvstyrt republikk underlagt den sosialistisk-sovjetiske republikken av Usbekistan. Dette skapte en dramatisk endring i måten tadsjikere så seg selv. Tidlig på 1900-tallet ble pre-sovjetiske Sentralasiatiske identiteter som var «ikke-nasjonale», islamske og stammebasert brutt ned av pan-tyrkisk nasjonalisme.¹³⁰

Det finnes flere teorier rundt opphavet rundt ordet «tājik». Tadsjikiske nasjonalister forsøker å koble ordet tājik til det persiske ordet «tāj» som betyr krone. Den vanligste forklaringen sies å være at ordet tājik stammer fra det persiske ordet «tāzi». Et ord persere brukte for arabere. Mange tadsjikere hevder at de er regionens eldste beboere, og ifølge Bergne har denne påstanden et snev av sannhet ettersom det er funnet flere arkeologiske funn som tyder på dette.¹³¹ President Emomali Rahmanov har også gitt ut *The great civilization of the Aryans* (negāh-i be tārix va tamaddon-e āriayi) som handler om tadsjikernes opphav og deres tilknytning til den såkalte ariske sivilisasjonen.¹³² Et sentralt tema er Zoroastrismens opphav, og tilknytningen til det ariske folket. Boken inneholder også bilder av arkeologiske funn av ulike gjenstander, Zarathustra og kileskrift. Jeg skal komme tilbake til hvorfor dette virker som et viktig nasjonalsymbol, og hvorfor det tadsjikiske språket blir en viktig komponent.

¹²⁸ Bergne, *The Birth of Tajikistan : National Identity and the Origins of the Republic*. 8.

¹²⁹ Uformell samtale med Mahin Imanzade, hjemmевærende mor, 5.6.2011.

¹³⁰ Bergne, *The Birth of Tajikistan : National Identity and the Origins of the Republic*, 1-2.

¹³¹ *The Birth of Tajikistan : National Identity and the Origins of the Republic*, 4.

¹³² امامعلی رحمان، نگاهی به تاریخ و تمدن آریایی، ۱۷. (Emām'ali Raḥmān, Negāh-i be tārix va tamaddon-e āriayi, 17).

Jeg skal nå se på Irans utenrikspolitikk ovenfor Sentral-Asia fra 1979, da dette på mange måter forklarer Irans rolle etter Tadsjikistans selvstendighet.

3.4 Iran og Sentral-Asia fra 1979

Ifølge statsviteren Mohiaddin Mesbahi har to hendelser bidratt til å radikalt forme Irans utenrikspolitikk i det 20. århundret. Den islamske revolusjonen i 1979 og oppløsningen av Sovjetunionen i 1991. Fem regionale kriger, inkludert Iran/Irak-krigen, var enten direkte eller indirekte resultat av revolusjonen i 1979 og Sovjets fall. Dette bidro til å etablere en helt ny geopolitisk og geoideologisk struktur for den nye iranske republikken. Historisk ustabilitet vest (Irak), øst (Afghanistan), sør (Gulfen) i tillegg til nord. Sovjets fall bidro og opprettelsen av nye, uavhengige stater tvang et relativt uforberedt Iran å engasjere seg i regionale konkurranser og muligheter i de nye nordre grenseområdene.¹³³ Irans utenrikspolitiske rammeverk og mål er grovt sett påvirket av dynamikken i fire forhold: Russland og Iran-relasjoner i Sentral-Asia, islams rolle, USAs tilstedeværelse i regionen og en visjon om Iran som nøkkelspiller i utviklingen av Sentral-Asia og Kaukasus.¹³⁴

Fallet av Sovjet ble mottatt med blandede følelser. Iran ble kvitt militært nærvær og marxisme som en ideologisk utfordrer. I mer enn ett århundre har russisk/sovjetisk imperialisme blitt ansett som en trussel ved den iranske grensen. Historisk har Iran alliert seg med det britiske imperiet og USA i etterkrigstiden som et resultat av oppfatningen av russisk ekspansjonisme. Dermed ble Iran en buffersone mellom den antatte russiske trusselen og «vestlige» makters interesser (dvs. britisk India og olje i den persiske Gulf). Irans territoriale integritet var i stor grad avhengig av ytre «faktorer» og en implisitt forståelse av å være en bufferstat. Den iranske revolusjonen i 1979 og den etterfølgende fiendtligheten mellom USA og Iran signaliserte begynnelsen på en endring i «buffer-konseptet». Den anti-vestlige holdningen til den iranske revolusjonen bidro ikke til en mer pro-Sovjet stilling, og forholdt seg stort sett distansert fra Sovjet gjennom mesteparten av 1980-tallet. Etter Sovjets fall ledet frykten til en USA-dominert politikk at det ble åpnet for en mer russisk-vennlig politikk mot de nye uavhengige statene i Sentral-Asia og Kaukasus. Denne politikken ble utviklet for å

¹³³ Mohiaddin Mesbahi, "Iran and Central Asia: Paradigm and Policy," *Central Asian Survey* 23, no. 2 (2004): 109-10.

¹³⁴ Mesbahi, "Iran and Central Asia: Paradigm and Policy," 110.

løse tre bekymringer; viktigheten av et bilateralt forhold mellom Russland og Iran, russisk innflytelse på Iran- og Sentral-Asia-relasjoner.¹³⁵

En anti-russisk politikk fra Irans side i Sentral-Asia vil ikke tjene Iran hverken på kort eller lang sikt. Spesielt fordi det kan føre til en regional koalisjon *mot* Iran. Det kaspiske hav er også en mulig kilde til konflikt mellom Russland og Iran.¹³⁶

3.5 Iran og Sentral-Asia etter 1991

Etter Gulfkrigen 1990-1991, økte Irans militære avhengighet av Moskva som et resultat av at USA ble den ledende militære makten i den persiske Golf, hevder Freedman. Det ble inngått defensive avtaler med en rekke GCC-stater (Gulf Cooperation Council). Av denne grunn fikk Saudi Arabia (Irans største islamske og ideologiske utfordrer) tilgang til store mengder «amerikanske» våpen. Dermed øynet Iran muligheten til å få økt innflytelse i seks nye uavhengige muslimske republikker som er Aserbajdsjan, Usbekistan, Kirgisistan, Tadsjikistan, Turkmenistan og Kasakhstan.¹³⁷ Dette viser hvorfor det var strategisk viktig for Iran å styrke båndene til Sentral-Asia og Trans-Kaukasus. Trans-Kaukasus står i en særstilling her, ifølge Efegil og Leonard A. Stone. Irans virkelige strategiske interesser ligger heller i det Kaspiske hav enn i Sentral-Asia på grunn av olje- og gassforekomster i området.¹³⁸

Statsviteren Shireen Hunter gjør et poeng av at utenrikspolitiske føringer i Sentralasiatiske land er en geostrategisk, etnisk og refleksjon av landenes lederskap. I lys av landenes militære og økonomiske svakheter, formes deres utenrikspolitikk etter ledende internasjonale og regionale makter, hevder Hunter.¹³⁹ Jeg vil argumentere for at dette ikke utelukkende gjør seg gjeldende i utenrikspolitisk forstand fra Tadsjikistans side, men at innenrikspolitikk Tadsjikistan på mange måter formes av ledende internasjonale og regionale makter.

Etter oppløsningen av Sovjetunionen forsøkte daværende president Rafsanjani å holde lav profil i Aserbajdsjan og Sentral-Asia, ifølge Freedman. Det ble viktig å legge vekt på kulturelle og økonomiske bånd fremfor å ha Islam som hovedfokus i relasjonen mellom Iran

¹³⁵ Mesbahi, "Iran and Central Asia: Paradigm and Policy," 110-11.

¹³⁶ Mesbahi, "Iran and Central Asia: Paradigm and Policy," 112.

¹³⁷ Robert Owen Freedman, "Russia and Iran: A Tactical Alliance," *SAIS review* 17, no. 2 (1997): 96.

¹³⁸ Ertan Efegil and Leonard A Stone, "Iran's Interests in Central Asia: A Contemporary Assessment," *Central Asian Survey* 20, no. 3 (2001): 353.

¹³⁹ Shireen Hunter i Efegil, Ertan, and Leonard A Stone. "Iran's Interests in Central Asia: A Contemporary Assessment." "Iran's Interests in Central Asia: A Contemporary Assessment," 354.

og Sentral-Asia.¹⁴⁰ Dette kan være en viktig forklaring på hvordan flere tadsjikere selv oppfatter forholdet mellom Iran og Tadsjikistan i dag, noe jeg skal komme tilbake til i kapittel fire.

Ifølge Freedman skal Rafsanjanis tilnærming til Sentral-Asia og Trans-Kaukasia¹⁴¹ ha ført til et mer iransk-vennlig Russland, og oppmuntret til å supplere Iran med moderne våpen, til tross for sterke protester fra USA.¹⁴² Rafsanjani så også hvor sekulære de muslimske lederne i de nye statene var, følgelig var det liten sannsynlighet for en iranskinspirert revolusjon.¹⁴³ Den «myke» utenrikspolitiske tilnærmingen Rafsanjani har ført kan dermed sies å ha vært svært viktig for relasjonen mellom Iran og Tadsjikistan i dag. I neste kapittel skal jeg fremlegge empiri fra feltarbeidet, og blant annet vise hva slags betydning denne tilnærmingen kan ha hatt for språkpolitikk i Tadsjikistan så vel som informantenes inntrykk av forholdet mellom Iran og Tadsjikistan.

¹⁴⁰ Freedman, "Russia and Iran: A Tactical Alliance," 96.

¹⁴¹ Hva er Trans-Kaukasia? Forklar!

¹⁴² Freedman, "Russia and Iran: A Tactical Alliance," 96.

¹⁴³ "Russia and Iran: A Tactical Alliance," 96.

4 Fra Aeropart til Furudgōh

Første gangen jeg dro til Tadsjikistan i 2009 landet jeg på «Aeropart-e Dushanbe» (flyplassen i Dushanbe). Andre gangen jeg dro i 2011, var navnet på flyplassen blitt endret til «Furudgōh-i Dushanbe». Det er her mitt første møte med språkendringene i Tadsjikistan begynner. I dette kapittelet skal jeg presentere hvordan informantene ser nasjonskonsolidering utspille seg gjennom språkpolitikk i Tadsjikistan. Først vil jeg vise informantenes synspunkter for hva de mener er tadsjikisk språk, og hvordan de sammenlikner det med dari og farsi. I dette avsnittet vil jeg også trekke inn informantenes syn på russiske, arabiske og persiske neologismer. Herunder vil jeg vise forholdet mellom lav- og høystatus språk, med andre ord tadsjikisk versus farsi, fra informantenes ståsted. Jeg vil også vise informantenes oppfatning av hva tadsjikisk nasjonalidentitet er for dem.

Ettersom konseptet om opphav og arierne har vist seg å være mye brukt som nasjonalsymboler i Tadsjikistan, vil jeg trekke inn informantenes syn på dette. Etter dette skal jeg skrive om Språkkomiteens rolle, og trekke paralleller til Iran under Sjah Mohammad Reza Pahlavi. Deretter vil jeg vise deres oppfatning av alfabetet, og hvorvidt mine informanter mener myndighetene bør skifte alfabet. I denne sammenheng vil jeg også ta opp hva de mener om russisk, fordi det er viktig i regional og innenrikspolitisk sammenheng. Derfor vil det også være naturlig å skrive hva informantene mener om Tadsjikistans forhold til Iran. Til slutt vil jeg drøfte mulige utfordringer knyttet til nasjonale lovgivninger for minoriteter, men også tadsjikere selv. Nå vil jeg starte med å presentere hva informantene tenker er «tadsjikisk» språket, og deres synspunkter tadsjikisk i forhold til iransk-persisk og dari.

4.1 In se zabān yekist – Disse tre språkene er ett

«Farsi, dari og tadsjikisk har felles historie, og kom fra samme område i oldtiden. Disse tre språkene er ett, selv om det finnes dialekt-forskjeller. Skrifttradisjonen kom med akemenidiske konger fra datidens Persia», forteller Saymiddinov.¹⁴⁴ «Det tadsjikiske språket, det iransk-persiske språket og dari er omtrent like gamle», sier Zekriddin.¹⁴⁵ Det historiske aspektet ved det tadsjikiske språket ser ut til å være svært viktig, og det er her tilknytningen til Iran ofte nevnes. Dette er viktig fordi statens identitet eller selv ofte avhenger av historisk,

¹⁴⁴ Intervju med Dodikhudo Saymiddinov, ansatt i Språkkomiteen, 13.4.2012.

¹⁴⁵ Intervju med Namdar Zekriddin, forsker ved Daneshgahe Melli i Dushanbe, 18.7.2011.

kulturell, politisk og sosial kontekst for å konstruere en identitet, ifølge Suny.¹⁴⁶ Derfor er det interessant å se hvilke sammenhenger informantene knytter Tadsjikistan til de andre persisktalende landene. Eksempelvis hevder også Zekriddin at: «de eldste persiske diktene kom fra Khottalan¹⁴⁷ (En provins sørvest i Tadsjikistan).»

«Det er tre dialekter [iransk-persisk, tadsjikisk-persisk og dari], men det er ett språk», forteller Zia.¹⁴⁸ Å intervjuer Saymiddinov og Zia har vært veldig interessant, spesielt fordi jeg kunne høre at de snakket en variant av tadsjikisk som virket svært iranisert. Hvorvidt dette er et tegn på at det tadsjikiske språket er i ferd med å nærme seg persisk som snakkes i Iran er vanskelig å fastslå. At de respektive informantene ytret seg slik de gjorde kan ha helt andre årsaker. Som nevnt i kapittel 2.2 kan informantene ha tenkt at det ville være lettere for meg å forstå dem dersom de pratet mer iransk-persisk dialekt fremfor tadsjikisk. Da jeg pratet med folk i basarene, spisesteder eller på butikken var uttalene og dialektene svært ulike, og i flere tilfeller vanskelig å forstå også.

Stipendiaten Ziyoev Suhbioldin hevder at: «Akademikere i Tadsjikistan bruker ofte arabiske ord når de snakker også. Dette kan være problematisk for mennesker som ikke har tatt høyere utdanning». ¹⁴⁹ På den annen side kan dette være en mulig årsak til at det var lettere for meg å forstå Saymiddinov og Zia. Grunnet tilførsel av arabiske låneord enten i tillegg til eller gjennom persiske låneord. For eksempel at arabiske låneord som brukes i farsi også overføres til tadsjikisk som neologismer. Iransk-persisk har per i dag et relativt stort omfang av arabiske låneord, og ligger på omtrent 50 %, ifølge John R. Perry.¹⁵⁰

Ved demningen Rogun i Dushanbe kunne man for eksempel se flere plakater med slagordet «wahdat» (arabisk for enhet).¹⁵¹ Hvor nye disse plakatenes er kan diskuteres, ettersom en tadsjikisk-engelsk/engelsk-tadsjikisk ordbok av lingvisten Jon Jilani oversetter

¹⁴⁶ Suny, "Provisional Stabilities: The Politics of Identities in Post-Soviet Eurasia," 143.

¹⁴⁷ Provinsen kalles vanligvis Khatlon, men kalles ofte Khottalan. Antakeligvis ettersom «Khottalan» knyttes til pre-islamske tider. (Clifford Edmund Bosworth, "Kottal," (Encyclopædia Iranica, 2009). <http://www.iranicaonline.org/articles/kottal-province-of-medieval-islamic-times-in-modern-tajikistan> [Oppsøkt 20.5.2013]).

¹⁴⁸ Intervju med Sohrab Zia, reporter for BBC Persia, 16.4.2012.

¹⁴⁹ Intervju med Ziyoev Suhbioldin, stipendiat i arabisk, 18.7.2011.

¹⁵⁰ John R. Perry, "Arabic Language V. Arabic Elements in Persian," (www.iranicaonline.org: Encyclopædia Iranica). <http://www.iranicaonline.org/articles/arabic-v> (Oppsøkt 7.5.2013)

¹⁵¹ «Wahdat» er arabisk og oversettes som «unity» på engelsk. I denne konteksten blir wahdat brukt som slagord, men er ikke nødvendigvis det i alle sammenhenger; transkriberes som «yagānegi» på farsi (Mano Amarloui, *Stor Persisk-Norsk Ordbok* (Oslo: Kunnskapsforl., 2005), 995.)

enhet med «yagōnagi».¹⁵² I dag sier man også «ra'is-e jomhur» (president på farsi), og ikke «presidente» (president på russisk).

«Myndighetenes satsing på språk ser ut som imitasjon av Iran og iransk-persisk. Det ødelegger språkets renhet. Ofte bruker man låneord fra farsi, selv om det finnes gode nok ord på tadsjikisk fra før av. Jeg ønsker heller mer russisk språk enn kunstig tadsjikisk», forteller Mastibek.¹⁵³ Dersom det allerede finnes gode nok ord på tadsjikisk, kan man stille spørsmålstegn ved hvorfor ikke disse brukes. «Tadsjikistan består av mennesker med ulik etnisk bakgrunn. Det er ikke bra at dialekten baseres på Samarkand- og Bukhara-dialekt. Det tas ikke hensyn til andre dialekter», hevder Farzin.¹⁵⁴

4.2 Xarāb dar kuče – Ødelagt gatespråk

«Språket [tadsjikisk] er uten sjel, farsi er som poesi», sier Zia.¹⁵⁵ Med Zia, kan det se ut som om han mener tadsjikisk dagligtale har lavere status enn farsi. Han forteller at: «farsi er et rikere språk, i motsetning til tadsjikisk».¹⁵⁶ Det kommer også frem at Zia selv har flere iranske venner, og har vært i Iran ved flere anledninger. Zia hevder at: «man må bruke et språk i BBC Persia som er forståelig for iranere, afghanere og tadsjikere».¹⁵⁷ Dette er hensiktsmessige føringer fra nyhetskanalens side, da målgruppen er persisktalende og ikke én spesifikk variant av persisk. Dette kan sees på som en svakhet ved valget av informanten, da det er av praktiske grunner til at språket i nyhetskanalen er nærmere farsi og dari enn tadsjikisk.¹⁵⁸ På den annen side kan det sies at Zia på mange måter representerer en holdning som synes å dominere blant «eliten» i landet. Dermed kan dette bidra til å skape en udemokratisk ovenfra og ned-holdning som kan gi negative konsekvenser på sikt. Eksempelvis risikerer minoriteter å falle utenfor. Det er også spesielt fordi Zia mener at folk *må* lære seg tadsjikisk.¹⁵⁹

Dersom man legger til grunn premisset om at alle fullverdige statsborgere av et land må lære seg landets offisielle språk, kan man også stille spørsmålstegn ved hvilken dialekt

¹⁵² Jon Jilani, *Tajik-English/English-Tajik Practical Dictionary* (New York: Hippocrene Books, 2009), 312.

¹⁵³ Intervju med Rustam Mastibek, daglig leder ved Hamsafar Travels, 16.4.2012.

¹⁵⁴ Intervju med Farzin Farzin, arbeidsledig lærer, 16.4.2012.

¹⁵⁵ «Zabān-i bi-ruḥ, zabān-e fārsi meš-e šer» (Egen overs. av intervju med Sohrab Zia, reporter for BBC Persia, 16.2012).

¹⁵⁶ «Zabān-i xošk bud, zebā nabud. Vāzehā-ye sangin nabud, masalan: sabok, ādi.» Oversettes direkte med språket er tørt, det var ikke pent. Det finnes ingen tunge ord, for eksempel: normal/vane og lett/myk. (Egen overs. av intervju med Sohrab Zia, reporter for BBC Persia, 16.4.2012).

¹⁵⁷ Intervju med Sohrab Zia, reporter for BBC Persia, 16.4.2012.

¹⁵⁸ Intervju med Sohrab Zia, reporter for BBC Persia, 16.4.2012.

¹⁵⁹ «Bāyad zabān-e tājiki yād begirand» (Egen overs. av intervju med Sohrab Zia, reporter for BBC Persia, 16.4.2012).

som blir fundamentet for tadsjikisk. Dette kan også skape gjenstand for diskusjon ettersom det kan se ut som om én dialekt blir favorisert til fordel for en annen. Et annet viktig spørsmål som reises, hvilken dialekt *er* tadsjikisk? Hvorvidt det finnes en dialekt som er «autentisk» tadsjikisk er vanskelig å fastslå, fra et filologisk standpunkt. Spesielt fordi det har skjedd så mange strukturelle endringer i språket som følge av oktoberrevolusjonen og etter uavhengigheten. Ifølge Saymiddinov, er imidlertid det tadsjikiske språket i dag basert på Samarkand- og Bukhara-dialekt.¹⁶⁰

«Presidenten uttalte at språket er nasjonens pilar», sier Ziyoev Subhioldin.¹⁶¹ Jeg skal i neste avsnitt presentere informantenes syn på språk og nasjonalidentitet.

4.3 Hovviat-e melli – Nasjonalidentitet

«I dag er det tadsjikiske språket svært viktig fordi det er et viktig element i det tadsjikiske folkets nasjonalidentitet.», sier Namdar Zekriddin.¹⁶² En viktig årsak til at det tadsjikiske språket får en så viktig stilling for landets nasjonalidentitet, kan være de store strukturelle endringene språkpolitikk under Sovjetunionen medførte.

«Oktoberrevolusjonen bidro til å ødelegge språket», mener Saymiddinov.¹⁶³ Det er antakeligvis korenizatsiia-programmet Saymiddinov sikter til. Det er også interessant å merke seg at Saymiddinov stadig sier «da» (ja på russisk) under intervjuet, og ikke «balī»¹⁶⁴ (ja på tadsjikisk og farsi).¹⁶⁵ På denne måten tyder dette på et ønske om å gjenreise det tadsjikiske språket slik det var før oktoberrevolusjonen, til persisk som det ble kalt før Tadsjikistan ble en del av Sovjetunionen.

Ifølge bloggeren Vadim, endret presidenten etternavnet sitt i 2007 fra Rakhmanov¹⁶⁶ til Rakhmon (deretter til Rahmon etter 2009¹⁶⁷).¹⁶⁸ Presidenten skal ha uttalt i en tale fra 2007 at navneskiftet kommer av et ønske om å vende tilbake til kulturelle røtter. Vadim hevder at

¹⁶⁰ Intervju med Dodikhudo Saymiddinov, ansatt i Språkkomiteen, 13.4.2012.

¹⁶¹ Intervju med Ziyoev Subhioldin, stipendiat i arabisk, 18.7.2011.

¹⁶² Intervju med Namdar Zekriddin, forsker ved Daneshgahe Melli i Dushanbe, 18.7.2011.

¹⁶³ Intervju med Dodikhudo Saymiddinov, ansatt i Språkkomiteen, 13.4.2012.

¹⁶⁴ Transkriberes som «bale» på farsi, og uttales som sådan. «balī» er transkripsjon av tadsjikisk uttale.

¹⁶⁵ Intervju med Dodikhudo Saymiddinov, leder for Språkkomiteen, 13.4.2012.

¹⁶⁶ «ov/a» og «yev/yeva»-endingen er russisk suffiks på etternavn «ov/yeve» for menn, «ova/yeve» for kvinner. (Hiro, *Inside Central Asia : A Political and Cultural History of Uzbekistan, Turkmenistan, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Tajikistan, Turkey, and Iran*, 14.)

¹⁶⁷ Translitterasjon av presidentens navn i boken hans fra 2009. (امامعلی رحمان، نگاهی به تاریخ و تمدن آریایی). (Emām'ali Rāhmān, *Negāh-i be tārix va tamaddon-e āriayi*)

¹⁶⁸ Vadim to, 2007, <http://www.neweurasia.net/politics-and-society/emomali-rakhmonov-wants-to-be-emomalii-rakhmon/>. (Oppsøkt 30.4.2013)

det skal ha vært første gangen presidenten har ytret et slikt ønske, og tyder på at det er et signal for resten av befolkningen om å endre russifiserte navn. På den annen side sier Vadim at dette ikke er noe nytt, og at det ble populært å endre navn etter fallet av Sovjetunionen.¹⁶⁹ Ifølge en rapport fra Amnesty International skal presidenten også ha anbefalt at alle nyfødte bør registreres med tadsjikiske etternavn.¹⁷⁰

Språket får en funksjon i seg selv for å opprettholde kulturelle grenser. For eksempel har tadsjikiske myndigheter valgt å minske russiske nyord gjennom en egen språklov. Ved opprettelse av neologismer skal man ta utgangspunkt i klassisk-persiske ord, i følge Saymiddinov.¹⁷¹ Hvorvidt «čarxboland» (helikopter på farsi og nå tadsjikisk) virkelig er klassisk-persisk kan diskuteres.¹⁷²

Ved å minske andelen russiske nyord, bidrar det til å opprettholde en kulturell grense fra Russland. I lys av Barths teori om etnisitet og grenser opprettholdes denne kulturelle grensen ovenfor resten av Sentral-Asia, da de andre Sentralasiatiske landene snakker tyrkiske språk. Dermed kan det virke som om tadsjikiske myndigheter arbeider for å bli likere Iran, kulturelt sett. Det er ikke nødvendigvis tilfellet. Også her er det mye som tyder på at Tadsjikistan opprettholder en viss avstand for å skape en kulturell forskjell. Dette kan være en viktig årsak til at det kyrilliske alfabetet beholdes, og ikke skiftes ut med det arabisk-persiske. Det er også viktig å se på hva slags nasjonalsymboler som knyttes til den tadsjikiske nasjonalidentiteten, spesielt fordi det knyttes tett opp mot det tadsjikiske språket.

I *Tājikistān* av det iranske utenriksdepartement, satte tadsjikiske myndigheter i 1984 mål for å gjenopplive grunnleggende tadsjikiske tradisjoner og kultur som ble ansett som tapt.¹⁷³ Som tidligere nevnt, har presidenten skrevet en bok om ariernes, Zarathustras (Zoroasternes profet) opphav og tilknytning til regionen. Under intervjuet med Saymiddinov, fikk jeg inntrykk av han selv var svært opptatt av det avestiske språket (et språk brukt av zoroastriske prester)¹⁷⁴, og ga meg en bok som handler om Zarathustra.¹⁷⁵ Saymiddinov forteller også at: «Iran er svært viktig, for de er ekte ariere, og det er viktig for

¹⁶⁹ Title of Weblog. <http://www.neweurasia.net/politics-and-society/emomali-rakhmonov-wants-to-be-emomalii-rakhmon/> (Oppsøkt 30.4.2013)

¹⁷⁰ Amnesty International, "Tajikistan - Amnesty International Report 2008," Amnesty International, <http://www.amnesty.org/en/region/tajikistan/report-2008>. (Oppsøkt 30.4.2013)

¹⁷¹ Intervju med Dodikhudo Saymiddinov, ansatt i Språkkomiteen, 13.4.2012.

¹⁷² Et sammensatt ord på farsi; čarx betyr hjul og boland betyr høy (relatert til lengde).

¹⁷³ وزارت امور خارجه، تاجیکستان، ۳۸. (Vezārat-e omur-e xāreje, Tājikestān, 38).

¹⁷⁴ K. Hoffmann, "Avestan Language I-Iii," (<http://www.iranicaonline.org/articles/avestan-language>) (Oppsøkt 4.3.2013); Encyclopædia Iranica, 2011).

¹⁷⁵ حسن قریبی، در عصر بی واسطگی چوپان، ۱۷. (Ḥasan Qaribi, dar ʿaṣr-e bi-vāseṭegi – čupān, 17).

nasjonalidentiteten fordi tadsjikere er etterkommere av Samanidene av Bukhara». ¹⁷⁶ Ismoil Somon, er som tidligere nevnt grunnleggeren av det Samanidiske dynastiet. Somon er også navnet på Tadsjikistans myntenhet, i tillegg til at en stor statue av ham pryder Maydani Azadi (oversettes som Freedom Square på engelsk). ¹⁷⁷

Den ariske myten og zoroastrismen, knyttes ofte til tadsjikere som et «rent» indo-europeisk folkeslag, som tidligere nevnt. Disse symbolene går ofte igjen i det offentlige rom i Tadsjikistan. Blant annet finnes det en kjent sementfabrikk i Dusjanbe hvor man har tegnet den tadsjikiske sivilisasjonens oppkomst, med Zarathustra og arierne som begynnelsen. ¹⁷⁸ «Det tadsjikiske språket tar utgangspunkt i klassisk-persisk», hevder Zia. ¹⁷⁹

4.4 Farhangestān

Tittelen sikter til et begrep som ble brukt som en forkortelse for «Farhangestān-e Zabān-e Irān» (Akademiet for det iranske språket), ifølge Jazayeri. Dette var en organisasjon etablert av Reza Shah Pahlavi, og skulle utarbeide nyord som var «ekte» persiske ord samt minske andelen av arabiske låneord i det persiske språket i Iran. Sjahan var inspirert av Kemal Atatürk som hadde en liknende bevegelse i Tyrkia. ¹⁸⁰ Ifølge Talattof skal Reza Shah ha glorifisert Irans pre-islamske historie, hyllet den ariske rase som iranernes opphav, anerkjente zoroastrisme som en viktig religion og forsøkte å renske det persiske språket for arabiske låneord. ¹⁸¹ I min oppfatning kan man trekke historiske paralleller, og mye tyder på at dette skjer i Tadsjikistan i dag gjennom landets språkkomite som utformer lover, i tillegg til presidentens interesse for den ariske sivilisasjonen og Zoroastrisme. Sjahens reformer skal ha blitt møtt med opposisjon, ifølge Talattof. ¹⁸²

«Befolkningen har fremdeles borgerkrigen ferskt i minnet. Derfor er det få som tør å kritisere myndighetene», sier Nasrullo Rahmat. ¹⁸³ Ifølge Rahmat forsøker myndighetene å avlede folket fra å organisere seg politisk, og språk blir brukt som et politisk virkemiddel.

¹⁷⁶ Intervju med Dodikhudo Saymiddinov, ansatt i Språkkomiteen, 13.4.2012.

¹⁷⁷ Observasjoner fra feltarbeidet, Dusjanbe 13.4.2012.

¹⁷⁸ Observasjoner fra feltarbeidet, Dusjanbe 13.4.2012.

¹⁷⁹ Intervju med Sohrab Zia, reporter for BBC Persia, 16.4.2012.

¹⁸⁰ M. A. Jazayeri, "Farhangestan," (Encyclopaedia Iranica, 1999).

<http://www.iranicaonline.org/articles/farhangestan> (Oppsøkt 29.4.2013)

¹⁸¹ Kamran Talattof, *The Politics of Writing in Iran: A History of Modern Persian Literature* (Syracuse, N. Y.: Syracuse University Press, 2000), 20.

¹⁸² *The Politics of Writing in Iran: A History of Modern Persian Literature*, 20.

¹⁸³ Intervju med Nasrullo Rahmat, programutvikler, 23.4.2012.

«Det er så og si ingen demonstrasjoner i Tadsjikistan», hevder Rahmat.¹⁸⁴ Selv om det legges store ressurser i å standardisere det tadsjikiske språket, er russisk fremdeles viktig i en regional sammenheng.

4.5 Russisk som lingua franca i Sentral-Asia

«Dersom man kan russisk, vil fremtiden være god», sier Zia.¹⁸⁵ Dette er et interessant utsagn fra Zias side, spesielt fordi han mener det tadsjikiske språket bør endres til å likne mer på klassisk-persisk.¹⁸⁶ Innenrikspolitisk kan dette utsagnet se ut som en motsetning, men dersom en ser på Tadsjikistan i et regionalt perspektiv er det tydelig hvorfor Zia sier dette. I *The Struggle for Identity in Post-Soviet Tajikistan*, konkluderer antropologen William O. Beeman med at Tadsjikistan risikerer å isolere seg fra resten av Sentral-Asia og Russland dersom det russiske språket fjernes helt.¹⁸⁷

Beeman poengterer også med at Iran og Afghanistan ikke er spesielt politisk stabile land å lene seg mot.¹⁸⁸ Det faktum at det kyrilliske alfabetet beholdes kan tyde på et ønske om å ha en regional tilknytning. En av grunnene til dette kan være at Tadsjikistan har et av verdens største overføringsinntekter i forhold til befolkning og BNP.¹⁸⁹ På den annen side kan det være av rene praktiske årsaker at man heller vil beholde kyrillisk enn å gå over til det arabisk-persiske alfabetet. For eksempel at det er kostbart å endre skilt, skolebøker, og som tidligere nevnt muligens øke forekomsten av analfabetisme. Tadsjikistan regnes som det fattigste landet i Sentral-Asia.¹⁹⁰ Landets økonomi er helt avhengig av at folk reiser til Russland for å jobbe.

¹⁸⁴ Intervju med Nastrullo Rahmat, programutvikler, 23.4.2012.

¹⁸⁵ «Agar rusi mi-dānad, āyande xub bāšad.» (Egen overs. av intervju med Sohrab Zia, reporter for BBC Persia, 16.4.2011).

¹⁸⁶ Intervju med Sohrab Zia, reporter for BBC Persia, 16.4.2012.

¹⁸⁷ W. O. Beeman, "The Struggle for Identity in Post-Soviet Tajikistan," *Middle East* 3, no. 4 (1999): 104.

¹⁸⁸ "The Struggle for Identity in Post-Soviet Tajikistan," 105.

¹⁸⁹ UNDP, "Recent Trends in Remittances and Migration Flows in Europe and Central Asia: The Best Protection against Economic Crisis?," United Nations Development Programme in Europe and Central Asia (UNDP), http://europeandcis.undp.org/uploads/public1/files/vulnerability/Data%20bases/Fast%20facts/Fast%20facts%20on%20the%20move_03_09_11%20.pdf. (Oppsøkt 25.4.2013)

¹⁹⁰ ۴۷ وزارت امور خارجه، تاجیکستان، (Vezārat-e omur-e xāreje, Tājikestān, 47).

4.6 Rābeṭeh-hā bā Irān xube – Forholdet til Iran er bra

Da jeg spurte Zia og Saymiddinov om Iran og hva de tenkte om Tadsjikistans forhold til Iran, svarte de blant annet at «forholdet er bra, ikke noe problem».¹⁹¹ Dette kan tyde på flere ting. For det første kan det tyde på at det er problematisk å være kritisk til Irans relasjon til Tadsjikistan. På den annen side er det ikke sikkert at det er et konfliktfylt forhold mellom landene, og at det er et fruktbart samarbeid mellom landene seg imellom. I motsetning til Zia og Saymiddinov, mener Rustam Mastibek at Iran har stor innflytelse over Tadsjikistan.¹⁹²

Måten informantene forholder seg til Iran er svært interessant fordi det viser tydelig konsekvensen av Irans utenrikspolitiske satsing i Sentral-Asia som ble beskrevet i kapittel 3.6. «Språk er viktigere enn religion», sier Zia.¹⁹³ Dette utsagnet er svært spesielt, og gir inntrykk av at språk, kultur og historie er viktigere enn forskjellen mellom sunni og sjia. På samme måte uttrykker Saymiddinov seg: «Forholdet til Iran er bra. Vi har samme språk og er trosfeller».¹⁹⁴ På den andre siden forteller Mastibek at: «sjia-muslimer fra Iran identifiserer seg ikke med Ismailier, selv om de også er sjia-muslimer».¹⁹⁵

Daværende president Rafsanjanis satsing på kultur og økonomi i Tadsjikistan ser likevel ut til å ha fungert til en viss grad da det kan se ut som om flere tadsjikere har et positivt bilde av Iran som kulturnasjon og bistandsyter. Ettersom det kan virke som om forholdet til Iran er bra, og støtter Tadsjikistan kulturelt og økonomisk, kan man stille spørsmålstegn ved hvorfor alfabetet ikke har blitt endret til det arabisk-persiske alfabetet¹⁹⁶.

Ifølge Farzin Farzin er det få som vil bruke det arabisk-persiske alfabetet istedenfor det kyrilliske. Farzin forteller at: «det vil være mange praktiske utfordringer knyttet til å skifte alfabet. En av grunnene til at det arabisk-persiske alfabetet er vanskeligere å lære seg, er fordi korte vokaler ofte ikke skrives».¹⁹⁷ Dersom det kyrilliske alfabetet skiftes ut til det arabisk-persiske, kan det virke mot sin hensikt og bidra til å øke andel analfabetisme i landet.

¹⁹¹ Intervju med Dodikhudo Saymiddinov, ansatt i Språkkomiteen, 13.4.2012; Intervju med Sohrab Zia, reporter for BBC Persia, 16.4.2012.

¹⁹² Intervju med Rustam Mastibek, daglig leder ved Hamsafar Travels, 16.4.2012.

¹⁹³ Intervju med Sohrab Zia, reporter for BBC Persia, 16.4.2012. «Zabān moḥemtar az din»

¹⁹⁴ «Rābeṭehā bā Irān xobe. Ma hamzabān, hamdin-o hamkiš hastim». (Intervju med Dodikhudo Saymiddinov, ansatt i Språkkomiteen, 13.4.2012).

¹⁹⁵ Intervju med Rustam Mastibek, daglig leder ved Hamsafar Travels, 16.4.2012.

¹⁹⁶ Kalles arabisk-persisk alfabet fordi det persiske alfabetet er i all hovedsak det samme som det arabiske, men med fire tilleggsbokstaver. (Dahlén, *Modern Persisk Grammatik*, 24.)

¹⁹⁷ Intervju med Farzin Farzin, arbeidsledig lærer, 16.4.2012.

Tadsjikistan har nå svært høy andel av lese- og skrivekyndige¹⁹⁸, mye grunnet utdanningssystemet fra den tidligere Sovjetunionen, ifølge komponisten Farrah Nuri.¹⁹⁹ «Persisk skrift er vanskelig», sier Saymiddinov.²⁰⁰ Politisk motivasjon kan derfor være en underliggende årsak til å beholde det kyrilliske alfabetet.

4.7 Qōīdahō-ī īmlō-ī zabōn-ī tōjiki – Regler for rettskriving i det tadsjikiske språket

Saymiddinov sier at: «I artikkel 11 står det at alle som representerer staten og borgermestere må kunne landets offisielle språk. Geografiske navn på alle fylker har også blitt endret. Alle fremmede navn, må endres til tadsjikisk som vil si farsi».²⁰¹ «I 2007 ble det vedtatt at alle tadsjikiske selskap måtte endre til tadsjikiske navn for å bevare språket. Selskapet mitt het «The Great Game Travel Company», og var godt kjent for turister med spesiell interesse for Sentral-Asia», forteller Mastibek.²⁰² «Myndighetene forvirrer folk med slike plutselige endringer, de ønsker å endre alt. De krever at alt skal være på tadsjikisk. Dette er også negativt for minoriteter i landet, som for eksempel russere, usbekere og kirgisere snakker mer russisk enn tadsjikisk», sier Mastibek.²⁰³

I 2011 møtte jeg en kirgisisk jente fra Murghab, og jobber for en organisasjon kalt «Pamir Trek» som driver med økoturisme. Aibike forteller på engelsk at: «dersom det ikke hadde vært for denne organisasjonen, hadde det vært enda høyere arbeidsledighet og økonomiske problemer i Murghab. (Murghab er et område med store klimautfordringer, det kan bli opptil – 50 grader om vinteren, og jorden er svært lite fruktbar). Tadsjikiske myndigheter gjør svært lite for å bedre situasjonen for kirgisere i området».²⁰⁴

Pamirier fra samme område har det også svært vanskelig. Pamiriene ser ut til å få støtte primært fra Aga Khan Foundation (AKF).²⁰⁵ I Khorug er det nesten utelukkende

¹⁹⁸ Tall fra UNESCO viser at 99,7 % over 15 år er lese- og skrivekyndige i Tadsjikistan. (UIS, "Education (All Levels) Profile - Tajikistan," UNESCO Institute for Statistics (UIS), http://stats.uis.unesco.org/unesco/TableViewer/document.aspx?ReportId=121&IF_Language=eng&BR_Country=7610&BR_Region=40505. [Oppsøkt 29.4.2013])

¹⁹⁹ Intervju med Farrah Nuri, komponist, 10.6.2011.

²⁰⁰ Intervju med Dodikhudo Saymiddinov, ansatt i Språkkomiteen, 13.4.2012.

²⁰¹ Intervju med Dodikhudo Saymiddinov, ansatt i Språkkomiteen, 13.4.2012

²⁰² Intervju med Rustam Mastibek, daglig leder ved Hamsafar Travels, 16.4.2012.

²⁰³ Intervju med Rustam Mastibek, daglig leder ved Hamsafar Travels, 16.4.2012.

²⁰⁴ Uformell samtale med Aibeke, ansatt i Pamir Trek, 9.7.2011.

²⁰⁵ Aga Khan Foundation er en NGO grunnlagt av Ismailienes leder Aga Khan. (AKDN, "Agha Khan Foundation," The Agha Khan Development Network (AKDN), <http://www.akdn.org/AKF>. [Oppsøkt 11.4.2013])

pamirier. Også der virker det som om lokalbefolkningen er avhengig av NGOer som AKF, og får svært lite hjelp av tadsjikiske myndigheter.

Komponisten Farrah Nuri forteller: «Landet preges sterkt av klansystem og dårlige arbeidsvilkår. Stammer fra sør i landet har større muligheter og hindrer andre i å få komme til. Presidenten er fra Kulyab.»²⁰⁶ Da jeg kjørte fra Khorog og tilbake til Dusjanbe, kjørte vi langs den afghanske grensen og gjennom byen Kulyab – byen der presidenten kommer fra. Det var tydelig at infrastrukturen var mye bedre der enn ellers i landet. Dette bidrar til å styrke antakelsen om at store deler av landets ressurser går til presidentens klan og hjemby.

Imamnazar fra Khorug fortalte at man riskikerer å få bot dersom offisielle dokumenter (for eksempel pass, attester o.l.) blir skrevet på russisk, og ikke tadsjikisk.²⁰⁷ Dette kan sees på som en aktiv handling fra myndighetenes side for å få bukt med bruken av russisk i formelle sammenhenger. Det kan også sees på som et tydelig eksempel på at myndighetenes vilje til å standardisere det tadsjikiske språket, og fjerne seg eller ta avstand fra den tidligere russiske og sovjetiske tilknytningen. Problemet oppstår da når minoriteter ikke kan tadsjikisk, eller ikke kan det godt nok, og risikerer å falle utenfor samfunnet. Dermed er det interessant å merke seg at Saymiddinov mener at det *ikke* vil være problematisk for minoriteter med et annet morsmål i landet med en slik lovgivende praksis.²⁰⁸ På den annen side hevder en rapport fra Institute for War and Peace Reporting motsatt utvikling, at det er nettopp russisk-talende minoriteter som rammes i denne konteksten.²⁰⁹

Da jeg var i landet i 2009, var det få tegn som tydet på at slike tiltak var iverksatt. Apotekene het fremdeles «apteka» (russisk for apotek), fly het «samalyot» (russisk), og aeropart for flyplass (russisk).

4.8 Åyande – Fremtiden

I foregående avsnitt viste jeg informantenes syn på ulike temaer, og her skal jeg drøfte hvordan empirien knyttes til teoriene som har blitt brukt for å besvare avhandlingens problemstilling. Først drøftes hva språkpolitiske føringer betyr for innenrikspolitikk i

²⁰⁶ Intervju med Farrah Nuri, komponist, 8.7.2011.

²⁰⁷ Samtale med Imamnazar, student, 10.6.2011.

²⁰⁸ Intervju Dodikhudo Saymiddinov, leder av Språkkomiteen, 13.4.2012.

²⁰⁹ Nafisa Pisaredjeva, "Concern over New Tajik Language Law," Institute for War and Peace Reporting, <http://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain?page=topic&tocid=45a5fb512&toid=46556b152&publisher=IWPR&type=&coi=&docid=4acaea9826&skip=0>. (Oppsøkt 24.4.2013)

Tadsjikistan, og presentere mulig scenarie på bakgrunn av nasjonalstat og statsnasjon-teori. Det tadsjikiske språket problematiseres også i forhold til etnisitet og nasjonskonsolidering, da dette har en stor innvirkning på mulige utfall og veien videre for Tadsjikistan. Deretter diskuteres hva slags utenrikspolitiske konsekvenser tadsjikisk språkpolitikk har for Tadsjikistans relasjon til Sentral-Asia og Russland, men med særlig vekt på Tadsjikistans forhold til Iran.

Det ble vist hva informantene synes om det tadsjikiske språket i forhold til iransk-persisk og dari. Det historiske aspektet er svært viktig, og knyttes ofte til narrativet om Tadsjikistan som sivilisasjonens krybbe og tadsjikere som ariere. En forutsetning for å konsolidere nasjonen med språket er å eie språket. Dermed kan det sies at tadsjikiske myndigheter eier språket, da det er de som fatter språkpolitiske beslutninger. Følgelig gir det makt til å bestemme hvilken dialekt som skal brukes, som i utgangspunktet er Samarkand- og Bukhara-dialekten. Selv om dette er utgangspunktet for standardisering av språket, er det som tidligere nevnt sjeldent enigheter rundt hvordan et språk skal skrives. Valget av dialekt viser seg å være kontroversielt i seg selv, ettersom en dialekt favoriseres fremfor andre som Mastibek påpeker.²¹⁰ Dette er problematisk fordi grupper som ikke snakker dialekten, men forstår den, kan føle seg marginalisert. Det kan også gi utslag i at det skapes en avstand mellom ulike talere med sikte på tadsjikiske dialekter som lavstatus-språk, i motsetning til standardisert tadsjikisk som høystatus-språk. Jeg henviser her til at muntlig tadsjikisk i noen tilfeller som sees på som «ødelagt gatespråk».²¹¹

Ettersom borgerkrigen i 1992 ofte karakteriseres som en konflikt på bakgrunn av klan og etnisitet, kan dette få store konsekvenser. President Rahmon har på den annen side forsøkt å utvikle et narrativ basert på den ariske myten, og Laruelle beskriver det som et forsøk på å tilby et ideologisk alternativ istedenfor religion.²¹² Det tadsjikiske språket knyttes også opp mot denne myten som regionens indo-ariske språk (dog det finnes flere som for eksempel pamiri og sogdisk)²¹³, og blir derfor en viktig komponent for å styrke tadsjikisk nasjonalidentitet. I tillegg finnes det mange andre viktige nasjonalsymboler som støtter oppunder den ariske myten, og som blir brukt for å politisere arkeologi i landet.²¹⁴ Det

²¹⁰ Intervju med Rustam Mastibek, daglig leder ved Hamsafar Travels, 16.4.2012.

²¹¹ Intervju med Sohrab Zia, reporter for BBC Persia, 16.4.2012.

²¹² Laruelle, "The Return of the Aryan Myth: Tajikistan in Search of a Secularized National Ideology," 66.

²¹³ Ivan M. Steblin-Kamenskij i Yarshater, *Encyclopædia Iranica*, V, 223-24.

²¹⁴ Intervju med Farzin Farzin, arbeidsledig lærer, 16.4.2012; Laruelle, Laruelle, "The Return of the Aryan Myth: Tajikistan in Search of a Secularized National Ideology," 58.

tadsjikiske språket får dermed en politisk funksjon, og blir en måte å konsolidere en tadsjikisk nasjonalidentitet.

Uenigheter rundt valg av dialekt er ikke den eneste faktoren som kompliserer språksituasjonen. Økningen av nyord i det tadsjikiske språket ser ut til å være problematisk av to årsaker. For det første brukes en stor andel neologismer fra iransk-persisk, og ikke nødvendigvis ord fra tadsjikiske dialekter som Mastibek påpeker.²¹⁵ Dette kan vise seg å være svært problematisk da dette bidrar til å skape avstand mellom tadsjikere med høyere utdanning, i motsetning til tadsjikere med lavere utdanning. Dette styrker også synet på tadsjikisk riksmål som høystatus-språk, og tadsjikiske dialekter som lavstatus-språk. Minoriteter som ikke har tadsjikisk som morsmål, men kirgisisk, usbekisk eller russisk risikerer å falle utenfor det tadsjikiske samfunnet. For å opprettholde stabilitet i landet, er presidenten tjent med å ta hensyn til Tadsjikistan som et komplekst fler-etnisk system.²¹⁶

Som Barth påpeker, er det ikke nødvendigvis slik at jo mer ulike etniske grupper omgås, dess likere vil de bli.²¹⁷ Dessuten kan denne måten å føre språkpolitikk på bidra til å forsterke etniske forskjeller innad i landet, enn å uthvise dem.

Det tadsjikiske språket får også en viktig utenrikspolitisk posisjon. Det er to grunner til dette, for det første handler det om det tadsjikiske alfabetet. Selv om det pågår en debatt om å endre det tadsjikiske alfabetet fra modifisert kyrillisk til arabisk-persisk i Tadsjikistan, vil jeg hevde at tadsjikiske myndigheter ikke nødvendigvis er tjent med å foreta en slik endring.²¹⁸ President Rahmon har interesse av å beholde det tadsjikiske alfabetet, slik det er per i dag, fordi Tadsjikistan er avhengig av å ha gode relasjoner til resten av Sentral-Asia og Russland.

Dersom alfabetet endres, risikerer Tadsjikistan å isolere seg fra resten av regionen, og som tidligere nevnt er ikke Iran og Afghanistan spesielt stabile land for Tadsjikistan. Slik det fremgår i empirien, kan det se ut som om noen av informantene mener at Tadsjikistans forhold til Iran er bra.²¹⁹ På den andre siden kan det tyde på at det enten er kontroversielt å snakke om et konfliktfylt forhold eller at det er et godt forhold. Likevel argumenterer jeg for at det tadsjikiske språket får en politisk funksjon fordi tadsjikiske myndigheter ser ut til å

²¹⁵ Intervju med Rustam Mastibek, daglig leder ved Hamsafar Travels, 16.4.2012.

²¹⁶ Barth, *Ethnic Groups and Boundaries: The Social Organization of Culture Difference*, 16-17.

²¹⁷ Barth, *Ethnic Groups and Boundaries: The Social Organization of Culture Difference*, 16.

²¹⁸ أحمدشاه کاملزاده، الفباى تاجيکى و ضرورت اصلاح آن. (*Ahmadšāh Kāmelzāde, alefbā-ye tājiki va zarurat-e eṣlāh-e ān*) http://www.bbc.co.uk/persian/world/2011/02/110218_rm_ea_language_komilzoda.shtml [Oppsøkt 26.11.2012].

²¹⁹ Intervju med Sohrab Zia, reporter for BBC Persia, 16.4.2012; Intervju med Dodikhudo Saymiddinov, ansatt i Språkkomiteen, 13.4.2013.

balansere på knivseggen for å ha beholde gode utenrikspolitiske relasjoner. På den andre siden skapes en kulturell grense gjennom språket for å konsolidere tadsjikisk nasjonalidentitet ved å gjøre seg kulturelt distinkte fra de andre sentralasiatiske landene.

For det andre handler det også om tilførsel av neologismer i det tadsjikiske språket. Det kan virke som om det politiserer det tadsjikiske språket ytterligere fordi Saymiddinov hevder at man går tilbake til klassisk-persisk for å hente nyord.²²⁰ Det kan godt stemme at flere nyord er *inspirert* av klassisk-persisk. Jeg vil likevel argumentere for at mange nyord hentes fra iransk-persisk som for eksempel «čarxboland», «havāpeymā» og «forudgāh». På en måte kan det virke som om det er uttrykk for et ønske å nærme seg Iran, kulturelt sett.

Utfra mine observasjoner fra feltarbeidet, er det mye som tyder på at iransk-persisk brukes aktivt i det offentlige rom i Tadsjikistan. Det tadsjikiske høyspråket ser ut til å være, på bakgrunn av empiri, offisielt sponset og kultivert ovenfra og ned. Språket blir brukt for å knytte folk sammen, og som jeg tidligere har nevnt er språk og folk i realiteten to relative konsepter. Narrativet som brukes for å knytte språk og folk er myten om arierne, og det tadsjikiske språket som et arisk språk for å konsolidere den tadsjikiske nasjonalidentiteten. Ettersom dette kan virke ekskluderende, kan dette tilspisse underliggende etniske konflikter dersom det ikke tas hensyn til minoriteters rettigheter.

²²⁰ Intervju med Dodikhudo Saymiddinov, ansatt i Språkkomiteen, 13.4.2013.

5 Det store språkspillet fortsetter

I denne studien har jeg sett på det tadsjikiske høyspråket som en nasjonskonsoliderende faktor i Tadsjikistan, og hvordan dette har kommet til syne gjennom Tadsjikistans politiske forhold til Iran. Tesen min var at persisk er nasjonsbyggende fordi det knyttes til en ideologi om felles opphav, men er samtidig splittende fordi iransk-persisk er utgangspunktet for å revitalisere språket. Dette virker fremmedgjørende og skaper avstand. Tadsjikistan har i dag et ambivalent forhold til Iran på grunn av religion. Økonomisk bistand, språk og felles historie er faktorer som knytter Tadsjikistan til Iran.

For å undersøke problemstillingen og påstanden utførte jeg intervjuer i Tadsjikistan. Ettersom jeg gjorde et feltarbeid, var det viktig å reflektere bruk av intervjustil og etiske hensyn for å ivareta informantenes sikkerhet. Deretter gjorde jeg rede for sentrale begreper som språkpolitikk og etnisitet samt nasjonskonsolidering. Det ble også viktig å forklare nasjonalstat og statsnasjon-teori fordi jeg ønsket å vise hvordan språk blir offisielt sponset i Tadsjikistan, og hva slags konsekvenser har hatt både innenriks- og utenrikspolitisk i landet.

For å kunne gjøre dette var det viktig å se på den historiske konteksten rundt det persiske og det tadsjikiske språket på grunn av felles historie og opphav. Deretter så jeg på språkpolitikk under Sovjetunionen, da dette hadde store konsekvenser for det tadsjikiske høyspråket i dag. Jeg gjorde også rede for hva en tadsjiker ble definert som i samme periode, da det dannet mye av grunnlaget for tadsjikisk nasjonalidentitet i dag. Det ble også viktig å vise Irans utenrikspolitikk ovenfor Sentral-Asia og Tadsjikistan etter 1979 og 1991, da dette representerte viktige skiller fra Irans side.

I kapittel fire la jeg frem empirien fra feltarbeidet og satte det i sammenheng med teori for å vise at Tadsjikistan på mange måter er avhengig av andre land, og må balansere språkpolitiske beslutninger for å ivareta utenrikspolitiske relasjoner med Russland, Sentral-Asia og Iran. Her forsøkte jeg også å vise at denne balansegangen er skjør, og kan tilspisse underliggende etniske konflikter. Jeg viste også at det er viktig å ivareta minoriteter i landet, slik at de ikke marginaliseres ytterligere.

Litteraturliste

- Agamben, Giorgio, Marit Grøtta, and Kristin Gjerpe. *Midler Uten Mål: Notater Om Politikk*. [Oslo]: Cappelen akademisk, 2008.
- Akbarzadeh, Shahram. "Why Did Nationalism Fail in Tajikistan?". *Europe-Asia Studies* 48, no. 7 (1996): 1105-29.
- AKDN. "Agha Khan Foundation." The Agha Khan Development Network (AKDN), <http://www.akdn.org/AKF>.
- Alfred, Stephan, J. Linz Juan, and Yadav Yogendra. "The Rise of "State-Nations". *Journal of Democracy* 21, no. 3 (2010): 50-68.
- Amarloui, Mano. *Stor Persisk-Norsk Ordbok*. Oslo: Kunnskapsforl., 2005.
- Anderson, Benedict. *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. London: Verso, 2006.
- Baizoyev, Azim, and John Hayward. *A Beginner's Guide to Tajiki*. London: RoutledgeCurzon, 2004.
- Barth, Fredrik, ed. *Ethnic Groups and Boundaries: The Social Organization of Culture Difference*. Oslo: Universitetsforlaget, 1969.
- Bashiri, Iraj. "The Languages of Tajikistan in Perspective." (1997): 1-8. <http://www.angelfire.com/rnb/bashiri/Tajling/Tajling.html>.
- Beeman, W. O. "The Struggle for Identity in Post-Soviet Tajikistan." *Middle East* 3, no. 4 (1999): 101.
- Beeman, William O. *Persian, Dari and Tajik in Central Asia*. National Council for Eurasian and East European Research, 2005.
- Bergne, Paul. *The Birth of Tajikistan : National Identity and the Origins of the Republic*. London: I. B. Tauris, 2007.
- Berry, Jeffrey M. "Validity and Reliability Issues in Elite Interviewing." *PS-WASHINGTON* 35, no. 4 (2002): 679-82.
- Bleuer, Christian. "Christian Bleuer." <http://christianbleuer.com/>.
- Bosworth, Clifford Edmund. "Kottal." *Encyclopædia Iranica*, 2009.
- Brubaker, Rogers. "Nationhood and the National Question in the Soviet Union and Post-Soviet Eurasia: An Institutionalist Account." *Theory and society* 23, no. 1 (1994): 47-78.
- Bruijn, J. T. P. de. *General Introduction to Persian Literature*. Vol. Vol. 1, London: Tauris, 2009.

- Cereti, Carlo G. "Middle Persian Literature I. Pahlavi Literature." <http://www.iranicaonline.org/articles/middle-persian-literature-1-pahlavi> (Oppsøkt 3.2.2013): Encyclopædia Iranica, 2009.
- Commons, Wikimedia. "Caucasus and Central Asia." http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Caucasus_central_asia_political_map_2000.jpg?uselang=nb (Oppsøkt 12.5.2013): Wikimedia Commons, 2000.
- Dahlén, Ashk. *Modern Persisk Grammatik*. Stockholm: Ferdosi, 2010.
- Economist, The. "Violence in Tajikistan: The Strongman Cometh." 28.7.2012 2012.
- Efegil, Ertan, and Leonard A Stone. "Iran's Interests in Central Asia: A Contemporary Assessment." *Central Asian Survey* 20, no. 3 (2001): 353-65.
- Enloe, Mostafa Rejai og Cynthia H. "Nation-States and State-Nations." In *International Studies Quarterly*, 140-58, 1969.
- Eriksen, Thomas Hylland. *Ethnicity and Nationalism*. 3 ed. England: Pluto Press, 2010.
- Factbook, CIA World. "Central Asia: Tajikistan." <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ti.html>: CIA World Factbook, 2013.
- . "Tajikistan Map." http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Tajikistan-CIA_WFB_Map.png (oppsøkt 14.1.2012). CIA World Factbook, 2012.
- Freedman, Robert Owen. "Russia and Iran: A Tactical Alliance." *SAIS review* 17, no. 2 (1997): 93-109.
- Grant, RuthW. "Passions and Interests Revisited: The Psychological Foundations of Economics and Politics." [In English]. *Public Choice* 137, no. 3-4 (2008/12/01 2008): 451-61.
- Herzig, Edmund, and John Heathershaw. *The Transformation of Tajikistan: The Sources of Statehood*. London: Routledge, 2013.
- Hirji, Azim Nanji og Zulfikar. "Ismaʿilism Xvi. Modern Ismaʿili Communities." <http://www.iranicaonline.org/articles/ismailism-xvi-modern-ismaili-communities> (Oppsøkt 1.10.2013): Encyclopædia Iranica, 2007.
- Hiro, Dilip. *Inside Central Asia : A Political and Cultural History of Uzbekistan, Turkmenistan, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Tajikistan, Turkey, and Iran*. New York: Overlook Duckworth, 2009.
- Hoffmann, K. "Avestan Language I-Iii." <http://www.iranicaonline.org/articles/avestan-language> (Oppsøkt 4.3.2013): Encyclopædia Iranica, 2011.

- Hopkirk, Peter. *Foreign Devils on the Silk Road: The Search for the Lost Cities and Treasures of Chinese Central Asia*. Oxford: Oxford University Press, 1980.
- . *The Great Game: On Secret Service in High Asia*. Oxford: Oxford University Press, 1990.
- International, Amnesty. "Tajikistan - Amnesty International Report 2008." Amnesty International, <http://www.amnesty.org/en/region/tajikistan/report-2008>.
- Ismail-Beben, Zohra. "Framing the Conflict in Khorog." In *Registan*, edited by Nathan Hamm. <http://registan.net/2012/07/27/framing-the-conflict-in-khorog/>; Registan, 2012.
- Jazayeri, M. A. "Farhangestan." *Encyclopaedia Iranica*, 1999.
- Jilani, Jon. *Tajik-English/English-Tajik Practical Dictionary* [in English]. New York: Hippocrene Books, 2009.
- Jonson, Lena. *Tajikistan in the New Central Asia : Geopolitics, Great Power Rivalry and Radical Islam*. London: I.B. Tauris, 2006.
- Joseph, John E. *Language and Politics*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2006.
- komiteer, Forskningsetiske. "Forskningsetiske Retningslinjer for Samfunnsvitenskap, Humaniora, Juss Og Teologi." Forskningsetiske komiteer.
- Krysin, LP. "Social Linguistics in the Ussr." *Language in Society* (1977): 229-46.
- Landau, Jacob M. "Alphabet Reform in the Six Independent Ex-Soviet Muslim Republics." *Journal of the Royal Asiatic Society (Third Series)* 20, no. 01 (2010): 25-32.
- Lange, Claudia, Ursula Schaefer, and Göran Wolf. *Linguistics, Ideology and the Discourse of Linguistic Nationalism*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 2010.
- Laruelle, Marlene. "The Return of the Aryan Myth: Tajikistan in Search of a Secularized National Ideology." *Nationalities Papers* 35, no. 1 (2007/03/01 2007): 51-70.
- Leech, Beth L. "Asking Questions: Techniques for Semistructured Interviews." 665-68: American Political Science Association, 2002.
- Mashrab, Fozil. "Tajikistan Holds Back on Cheering Huge Oil, Gas Find." *Asia Times* http://atimes.com/atimes/Central_Asia/NH09Ag01.html.
- Mayhew, Bradley, Greg Bloom, and Paul Clammer. *Central Asia*. Lonely Planet, 2010.
- Menon, Rajan. "The New Great Game in Central Asia." *Survival* 45, no. 2 (2003/06/01 2003): 187-204.
- Mesbahi, Mohiaddin. "Iran and Central Asia: Paradigm and Policy." *Central Asian Survey* 23, no. 2 (2004/09/01 2004): 109-39.

- Moore, Pete W. *Doing Business in the Middle East: Politics and Economic Crisis in Jordan and Kuwait*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004.
- Nic Craith, Máiréad. *Language, Power and Identity Politics*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2007.
- Nourzhanov, Kirill. "Saviours of the Nation or Robber Barons? Warlord Politics in Tajikistan." *Central Asian Survey* 24, no. 2 (2005/06/01 2005): 109-30.
- Olivier, Bernard V. "Korenizatsiia." *Central Asian Survey* 9, no. 3 (1990/01/01 1990): 77-98.
- Pavlenko, Aneta. "Multilingualism in Post-Soviet Countries: Language Revival, Language Removal, and Sociolinguistic Theory." *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism* 11, no. 3-4 (2008/07/01 2008): 275-314.
- Perry, John. "Tajik Persian." *Encyclopaedia Iranica*, 2009.
- Perry, John R. "From Persian to Tajik to Persian: Culture, Politics, and Law Reshape a Central Asian Language." *IN NSL* 8 (1996): 279-305.
- Perry, John R. "Arabic Language V. Arabic Elements in Persian." [www.iranicaonline.org/Encyclopaedia Iranica](http://www.iranicaonline.org/Encyclopaedia/Iranica)
- Pisaredjeva, Nafisa. "Concern over New Tajik Language Law." *Institute for War and Peace Reporting*, <http://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain?page=topic&tocid=45a5fb512&toid=46556b152&publisher=IWR&type=&coi=&docid=4acaea9826&skip=0>.
- Rashid, Ahmed. "Taliban: Exporting Extremism, The." *Foreign Aff.* 78 (1999): 22.
- . *Taliban: Islam, Oil and the New Great Game in Central Asia*. London: Tauris, 2008.
- Schottky, Matthew. "Huns." <http://www.iranicaonline.org/articles/huns>: *Encyclopædia Iranica*.
- Skjærvø, Prods Oktor. "Iran Vi. Iranian Languages and Scripts." *Encyclopædia Iranica*, 2006.
- Smith, R. Grant. "Tajikistan: The Rocky Road to Peace." *Central Asian Survey* 18, no. 2 (1999/06/01 1999): 243-51.
- Sparrow, John. "On the Heroin Highway." *The Magazine of the International Red Cross and Red Crescent Movement*, 2004, 20-21.
- Stenslie, Stig. *Saudi-Arabia Inc.: Verdens Mektigste Familiebedrift*. [Oslo]: L.S.P. forl., 2010.
- Suleiman, Yasir. *A War of Words: Language and Conflict in the Middle East*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004.
- Suny, Ronald Grigor. "Provisional Stabilities: The Politics of Identities in Post-Soviet Eurasia." *International Security* 24, no. 3 (2000): 139-78.

- Talattof, Kamran. *The Politics of Writing in Iran: A History of Modern Persian Literature*. Syracuse, N. Y.: Syracuse University Press, 2000.
- Tsunoda, Tasaku. *Language Endangerment and Language Revitalization*. Berlin: Mouton de Gruyter, 2005.
- UIS. "Education (All Levels) Profile - Tajikistan." UNESCO Institute for Statistics (UIS), http://stats.uis.unesco.org/unesco/TableViewer/document.aspx?ReportId=121&IF_Language=eng&BR_Country=7610&BR_Region=40505.
- UNDP. "Recent Trends in Remittances and Migration Flows in Europe and Central Asia: The Best Protection against Economic Crisis?" United Nations Development Programme in Europe and Central Asia (UNDP), http://europeandcis.undp.org/uploads/public1/files/vulnerability/Data%20bases/Fast%20facts/Fast%20facts%20on%20the%20move_03_09_11%20.pdf.
- Vadim. "Emomali Rakhmonov Wants to Be Emomalii Rakhmon." edited by Christopher Schwartz. www.neweurasia.net: Neweurasia Citizen Media, 2007.
- Watch, Human Rights. "Tajikistan: Leninabad: Crackdown in the North." <http://www.hrw.org/legacy/reports/reports98/tajikistan/>, 1998.
- Yarshater, Ehsan. *Encyclopædia Iranica*. Vol. V, London: Routledge & Kegan Paul, 1982.

۱۹۹۷ دوشنبه: عرفان. مؤسسه انتشاراتی تاجیکان. باباجان غفوروف. (Bābājān Ġafurov, *Tājikān*. Mo'assese-yi Enteshārāti °Erfān: Dušanbe, 1997).

آحمدشاه کاملزاده، الفبای تاجیکی و ضرورت اصلاح آن (Aḥmadšāh Kāmelzāde, "Alefbā-ye tājiki va zarurat-e eṣlāḥ-e ān". Sist oppdatert 18.2.2011.) http://www.bbc.co.uk/persian/world/2011/02/110218_rm_ea_language_komilzoda.shtml [Oppsøkt 26.11.2012].

۲۰۰۹ دوشنبه: عرفان. امام علی رحمان، نگاهی به تاریخ و تمدن آریایی. (Emām °ali Raḥmān, *Negāh-i be tārix va tamaddon-e āriayi*. °Erfān: Dušanbe, 2009).

۱۳۸۷ وزارت امور خارجه، تاجیکستان. مرکز و چاپ انتشارات وزارت امور خارجه: تهران، ۱۳۸۷ (Vezārat-e omur-e xāreje, Tājikestān. Markaz-e va čāp-e entešārāt-e omur-e xāreje: Teherān, 1387).

۱۳۸۳ حسن قریبی، در عصر بی واسطگی: چوپان. نیک آئین: تهران ۱۳۸۳ (Ḥasan Qaribi, dar ʿaṣr-e bi-vāsetegi: čupan. Nik Āyin: Teherān, 1383).

Informanter

Namdar Zekriddin, forsker ved Dānešgāh-e Melli, 18.7.2011, i Dusjanbe.

Ziyoev Suhbioddin, stipendiat i arabisk, 18.7.2011, i Dusjanbe.

Farrah Nuri, komponist, 8.7.2011, i Dusjanbe.

Nasrullo Rahmat, programutvikler, 23.4.2012, gjennom Skype.

Dodikhudo Saymiddinov, 13.4.2012, i Dusjanbe.

Sohrab Zia, reporter for BBC Persia, 16.4.2012, i Dusjanbe.

Farzin Farzin, arbeidsledig lærer, 16.4.2012, i Dusjanbe.

Rustam Mastibek, ansatt i Hamsafar Travels, 16.4.2012, i Dusjanbe.

Aibeke, ansatt i Pamir Trek, 9.7.2011, i Murghab.

Imumnazar, student, 10.6.2011, i Khorog.

Vedlegg

Tabell 1.1: Det persiske alfabetet med translitterasjon

ا	ā	ط	t̤
آ	ā	ظ	z̤
ب	b	ع	ʿ
پ	p	غ	g̣
<hr/>		ف	f
ت	t	ق	q
ث	ṯ	ک	k
ج	j	گ	g
چ	č	<hr/>	
ح	ḥ	م	m
خ	x	ل	l
د	d	ن	n
ذ	ḏ	و	v, u
ر	r	ه	h
ز	z	ی	y, i
ژ	ž	<hr/>	
س	s	<hr/>	
ش	š	<hr/>	
ص	ṣ	<hr/>	
ض	ẓ	<hr/>	

Tabell 1.2: Det tadsjikiske alfabetet med translitterasjon

А а	a	Н н	n
Б б	b	О о	ō
В в	v	П п	p
Г г	g	Р р	r
Ғ ғ	ġ	С с	s
Д д	d	Т т	t
Е е	y	У у	u
Ё ё	ya	Ӯ у	u
Ж ж	ž	Ф ф	f
З з	z	Х х	x
И и	i	Ҳ ҳ	h
Ӣ ӣ	i-yi	Ч ч	č
Й й	yo	Љ л	j
К к	k	Ш ш	š
Қ қ	q	Ъ ъ	°
Л л	l	Э э	e
М м	m	Ю ю	yu

Kart over Sentral-Asia og Kaukasus

The Caucasus and Central Asia

Foto: Wikimedia Commons²²¹

²²¹ Wikimedia Commons, "Caucasus and Central Asia,"
(http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Caucasus_central_asia_political_map_2000.jpg?uselang=nb) (Oppsøkt 12.5.2013): Wikimedia Commons, 2000).

Kart over Tadsjikistan

Foto: Wikimedia Commons²²²

²²² CIA World Factbook, "Tajikistan Map," (http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Tajikistan-CIA_WFB_Map.png (oppøst 14.1.2012). CIA World Factbook, 2012).

Språkkart over Tadsjikistan og Kirgisistan

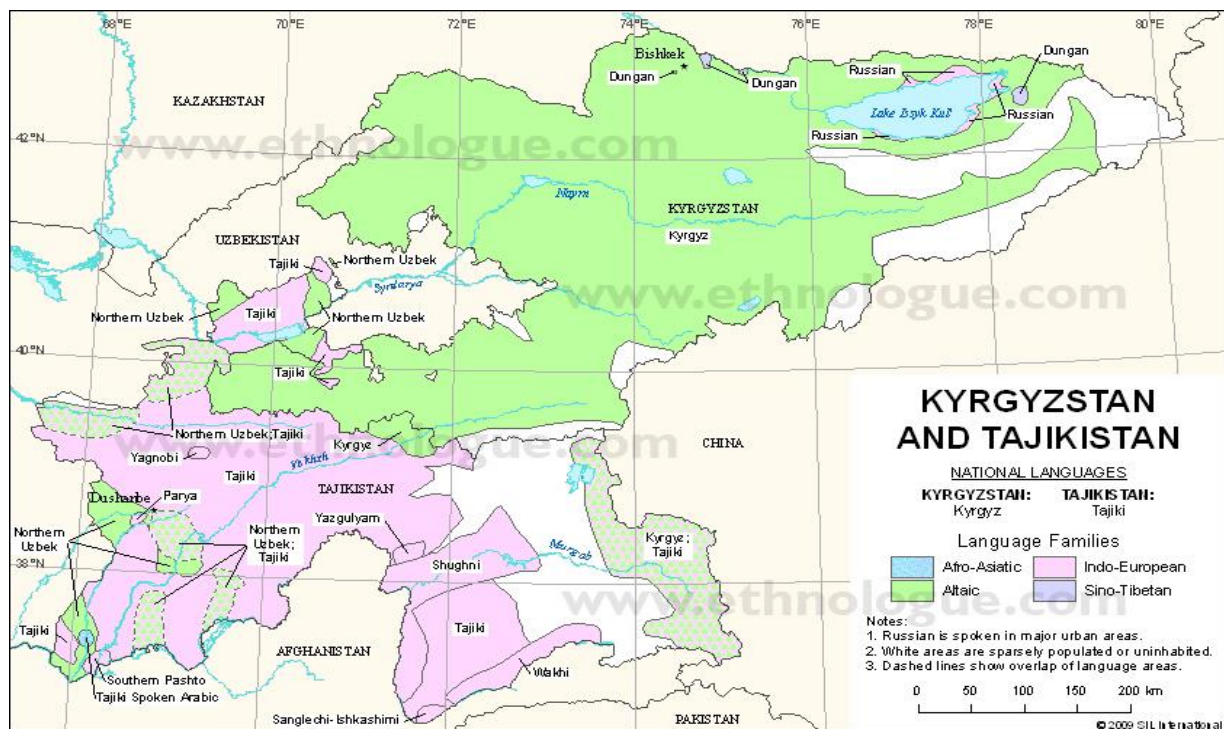

Foto: Ethnologue

Kart over den “Ariske verden”

Foto: Veggmaleri på Sementfabrikken i Dushanbe av Fabio Belafatti